

POLITIČKE TEME U LISTU "NOVI VIEK" (1897. GODINA)

Nasić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:240168>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)



SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

POLITIČKE TEME U LISTU „NOVI VIEK“ (1897. GODINA)

MATEA NASIĆ

Split, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

POLITIČKE TEME U LISTU „NOVI VIEK“ (1897. GODINA)

DIPLOMSKI RAD

Student: Matea Nasić

Mentor: prof. dr. sc. Marko Trogrlić

Split, rujan 2023.

Sadržaj :

1. UVOD	2
2. ŽIVOT I DJELO ANTE TRESIĆA PAVIČIĆA	3
3. LIST <i>NOVI VIEK</i>	7
4. TRESIĆEVA POLITIČKA ORIJENTACIJA	8
5. POLITIČKE TEME U LISTU <i>NOVI VIEK</i> (1897. GODINA)	11
5.1 Prvi broj lista <i>Novi viek</i>	11
5.2 Drugi broj lista <i>Novi viek</i>	15
5.3 Treći broj lista <i>Novi viek</i>	16
5.4 Četvrti broj lista <i>Novi viek</i>	20
5.5 Peti broj lista <i>Novi viek</i>	27
5.6 Šesti broj lista <i>Novi viek</i>	30
5.7 Sedmi broj lista <i>Novi viek</i>	34
5.8 Osmi broj lista <i>Novi viek</i>	37
5.9 Deveti broj lista <i>Novi viek</i>	40
5.10 Deseti broj lista <i>Novi viek</i>	44
5.11 Jedanaesti i dvanaesti broj lista <i>Novi viek</i>	43
6. ZAKLJUČAK	47
7. LITERATURA	48
<i>SAŽETAK</i>	50
<i>SUMMARY</i>	51

1. UVOD

Povijest je znanost koja proučava prošlost čovjeka. Poznajući hrvatsku povijest bolje ćemo razumjeti njenu suvremenost. Godine 1897. počeo je izlaziti časopis *Novi viek* s podnaslovom „list za književnost, znanost i politiku“. Glavni urednik bio mu je Ante Tresić Pavičić, a njegova desna ruka u svemu bio je Kerubin Šegvić. Tresić je pisao sve važnije uvodne tekstove i komentare obzirom da je bio i glavni urednik. Osim njega, za list su pisali i drugi istaknuti mladi pravaši tog vremena.¹ Ante Tresić Pavičić, hrvatski je književnik i političar, a time se počeo baviti već za vrijeme studentskih dana. Pisao je i poeziju, romane te razne drame. Najznamenitiji mu je dramski opus. Ipak najpoznatiji je po pisanju putopisa te opisima u njima. Upamćen je po svom zagovaranju historicizma u hrvatskoj književnosti uz nastojanje da pokaže erudiciju te politička uvjerenja.² Poznata je ličnost u povijesti književnosti dok o njegovom političkom i povijesnom djelovanju nema puno zapisa.³ Bio je zanesen pravima hrvatskog naroda te je bio pristaša stranke prava. U to vrijeme, pravaštvo je bilo primamljivo zato što su svi mladi intelektualci mogli iznijeti svoja razmišljanja i svoje stavove o politici.

U ovom diplomskom radu prikazat će se pregled svih političkih tema obrađenih u listu *Novi viek* 1897. godine. Već u uvodnom članku naglašena je svrha lista, a to je ona poučna s naglaskom na patriotizmu kako bi se u hrvatskom narodu ojačale želje za slobodom i jedinstvom. Sam list donosi razne teme te razna djela književnosti. Ponajviše progovara o problemima sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom, bavi se strankom prava te u članku *Rane otačbine* u nekoliko nastavaka govori o odnosu Hrvata sa Srbima, hrvatskom državnom pravu te o samoj borbi za „otačbinu“. List također govori o događajima i politici u svijetu u članku pod nazivom *Politička Kronaka*. Naknadno u listu dolazi i članak *Mali viestnik* u kojem se piše o aktivnostima i radu Stranke prava. List je nažalost nakon tri godine rada bio ugašen iako se gorljivo borio za prava Hrvatske te progovarao o stvarnim problemima koji muče hrvatski narod.

¹ Matković, Stjepan, „Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva“, *Izabrani portreti pravaša: prilozi hrvatskoj političkoj povijesti*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011. str. 95-96.

² <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62193> (pristup 22.6.2023.)

³ Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 89.

2. ŽIVOT I DJELO ANTE TRESIĆA PAVIČIĆA

Ante Tresić Pavičić hrvatski je književnik i političar. Rodio se 10. srpnja 1867. godine na otoku Hvaru (Vrbanj). Pripadao je dobrostojećoj obitelji i zbog toga može biti zahvalan na dobrom školovanju. Osnovnu školu završio je u Vrbanju, zatim klasičnu gimnaziju u Splitu iz koje je bio izbačen zbog nemirnog duha (ujedno je to bilo i sjemenište). Prešao je u zadarsku gimnaziju, zatim opet u splitsku te je naposljetku zadnju godinu završio u kotorskoj gimnaziji u kojoj je i maturirao. Često je znao doći u sukobe još kao i mlad momak, pogotovo sa političkim suparnicima. U Beču je na Filozofskom fakultetu studirao filozofiju, povijest i zemljopis (geografiju). U Beču je i doktorirao na tezi „Kritičko razmatranje Leibnitzova determinizma“ te nešto kasnije postaje i doktorom filozofije (1892. godine).⁴

Rano se počeo baviti politikom i književnošću, već na početku studentskih dana. Čak je bio osuđen i na pet dana zatvora jer je sudjelovao u pobuni protiv Mihe Klaića (vođa Narodne hrvatske stranke).⁵ Upravo se na fakultetu priklanja pravaškim političkim načelima, a proučavajući Starčevića i Kvaternika postao je borbeni starčevićanac. Pisao je i svoju kratku biografiju u kojoj je naveo da nikada neće raditi u austrijskoj državnoj službi da bi se u potpunosti posvetio politici i književnošću.⁶ U književnosti se pojavljuje sa poezijom i to 1888. g. (pod pseudonimom Mosorski guslar). Ta poezija spaja klasicističku tradiciju sa stiliziranom intonacijom narodne lirike.⁷ Prvu zbirku pjesama objavio je još kao bečki student u Zagrebu (1891. godine) pod nazivom *Glasovi s mora Jadranskog*. Iako je jedan dio pjesama ljubavni, veći dio pripada rodoljubnim pjesmama u kojima more simbolizira slobodu. Prvi sonet u zbirci posvetio je kralju Tvrtku I. povodom petstote obljetnice smrti. Upravo je Tvrtko I. sjedinio Dalmaciju sa Hrvatskom. Tim činom želio je skrenuti pažnju na tadašnji položaj Hrvatske.⁸

⁴ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, Književni krug, Split 1997., str. 9.

⁵ Ante Tresić Pavičić, *Biografija*, Ostavština Ante Tresića Pavičića u Povijesnom arhivu u Splitu, str. 1.

⁶ Isto.

⁷ Pavlović, Cvijeta, „150. godišnjica rođenja Ante Tresića Pavičića“ u: *Croatica et slavica iadertina*, Vol. 13/1, No. 13., str. 68.

⁸ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str.11.

Osim pjesama, pisao je i romane, pripovijesti, drame i putopise u kojima je nerijetko pisao o politici. Od 1892. godine pa sve do 1902. godine napisao je čak četiri romana u koje je uključio rodoljubnu tematiku i pravaške stavove.⁹

U prvom romanu pod nazivom *Sudbina izdajice* pisao je o vladavini kraljice Teute te Demetriju Hvarskom (izdajica) kojega je kaznio baš kao što bi trebalo (barem tako Tresić smatra) kazniti tadašnje suvremene izdajice hrvatskoga naroda.¹⁰ U drugom romanu pod naslovom *Izgubljeni ljudi* pisao je o životu hrvatskih studenata u Beču. U središtu romana je inteligentni student koji uzalud rasipa svoje znanje i svoj dar dok na kraju ne pogiba. Treći roman naziva se *Pobjeda kreposti*. U tom romanu opisuje život zagrebačkog političara koji žrtvuje sve pa čak i svoj brak ne bi li spasio Hrvatsku. Roman je više pisan kao politički program nego književno djelo u kojem Tresić zastupa pravaške ideje tadašnjice te na neki način pokazuje da se ne može pomiriti sa tadašnjom situacijom u Hrvatskoj.¹¹ U posljednjem romanu *Moć ljepote* opisuje prirodne ljepote svoga rodnog otoka, otoka Hvara.¹²

Možemo primijetiti u ovim romanima da se Tresić stalno vraća u prošlost pokušavajući čitatelju približiti trenutnu situaciju sa onom iz prošlosti ne bi li sam čitatelj izvukao pouku koju bi mogao primijeniti. On prošlost poistovjećuje sa suvremenošću te na sebi svojevrstan kritizira vladavinu Austro-Ugarske Monarhije.

Najimpresivniji je svakako dramski opus (koristi povijesno-domoljubne motive). U tim dramskim djelima kao tema provlači se zanimanje za politiku. Što se pak tiče nacionalnog dramskog ciklusa u njemu je uvijek politički izravan i uglavnom zastupa hrvatsku državnu neovisnost. U rimskom dramskom ciklusu on predstavlja neoklasicista conrneilleovskoga usmjerenja te propagira čvrstoću državnoga ustroja i moralne vrijednote pojedinca.¹³ Jedna od poznatijih drama je drama *Katarina Zrinski* izdana 1899. godine u Zadru. Poznata je po tom što je bila zabranjena. Drama govori upravo o uroti zrinsko-frankopanskoj te u sebi nosi protuhabsburšku poruku zbog čega je državni odvjetnik zabranio neke njene dijelove koji su izlazili u listu *Novi Viek*. Neki od dijelova

⁹ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 12.

¹⁰ Šime Vučetić, *O Anti Tresiću Pavičiću*, *Mogućnosti*, Split, 7, 1962., str. 645.

¹¹ Šime Vučetić, *O Anti Tresiću Pavičiću*, str. 646.

¹² Isto.

¹³ Pavlović, Cvijeta, *150. godišnjica rođenja Ante Tresića Pavičića*, str. 69.

drame koji su bili kontroverzni su „*i sjeći Turke il gonit Niemce... jer teži su nam Niemci neg Turci... dok nam se Turci i Niemci otimlju za otađbinu*“.¹⁴

Osim toga, napisao je i brojna putopisna djela, ponajviše u razdoblju od 1895. do 1907. godine. Neka od njih su *Po Lici i Krbavi, Po Bosni i Hercegovini, Po moru, Poleti oko Biokova, Po Ravnim kotarima te Preko Atlantika i Pacifika*. Zahvaljujući njegovim putopisima možemo puno doznati o prirodi te ljudima koji su tu živjeli.¹⁵

Djela koja pišu o Anti Tresiću Pavičiću se većinom bave njegovim književnim poduhvatima. Zbog toga sav njegov književni opus moguće je pronaći u djelima povijesti hrvatske književnosti, međutim kada govorimo o njegovom o političkom i povijesnom djelovanju teško da ćemo pronaći detaljno napisano biografsko djelo koje ga tumači. Zahvaljujući brojnim njegovim rukopisima, koje nam je on sam ostavio, možemo donijeti zaključke o njegovu djelovanju i njegovim političkim mišljenjima.¹⁶

Kao što smo već naglasili, Tresić se u javnost probio zahvaljujući svojim pjesmama i dramama. Za njega možemo reći da je bio zanesen pravima hrvatskoga naroda te se zbog toga aktivno uključuje u politički život tadašnjice, a u koji se je već polagano počeo uključivati dok je još studirao u Beču. Nakon završetka studija vratio se u rodnu Dalmaciju te se pridružio brojnim istomišljenicima koji su se bavili politikom ponajprije Banske Hrvatske. Zahvaljujući interesu za životom te politikom Banske Hrvatske brojni su mu radovi objavljivani u tamošnjim časopisima. Što se pak tiče njegovog političkog uvjerenja, već smo rekli da je bio zanesen pravima hrvatskoga naroda, a samim time priklanjao se pravaškim idejama (tada su još uvijek bili ujedinjeni).¹⁷

Tresić se istaknuo govorom na zboru mladeži u slavu hrvatskih mučenika Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana. U tom govoru iznosio je svoje stavove o pravaštvu te mu išao u prilog. Razlog zašto su Zrinski i Frankopan bili važni za pravaše, a samim time i njihove nazore je taj što su oni predstavljali otpor prema strancima odnosno stranim gospodarima i upravo zato je bilo od velike važnosti okupljanje na dan njihove smrti. Obilježavanjem tog dana težilo se podići nacionalnu svijest. Tresić Pavičić je osuđivao mađarone i obzoraše jer je njih smatrao glavnim krivcima za

¹⁴ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 14.

¹⁵ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 15.

¹⁶ Matković, Stjepan, „Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva“, *Izabrani portreti pravaša: prilozi hrvatskoj političkoj povijesti*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011. str. 89.

¹⁷ Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 90-91.

loše stanje unutar Hrvatske. Sačuvane su Tresićeve izjave u listu *Obzor* u kojem on za njih tvrdi da „šire sa svojim organom nekakva načela tolerantnosti, koja su po nas ubitačna, i zagovaraju nekakvu slogu srbstva i hrvatstva, u koju sami ne vjeruju; pa pišu takovim prezirom o onih ljudih, koji su jedini zatočnici pravog rodoljublja, i navaljujući na njihove osobe škode i ubijaju princip.“¹⁸ Što se pak tiče obzoraša, on smatra da oni nemaju osjećaja za hrvatskim nacionalnim vrijednostima bez obzira što oni upravljaju institucijama koje su važne za Hrvatsku. Isto tako izjavljuje da JAZU (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti) „mrači svietu pojmove o nama, o našoj veličini i budućnosti. A naš krasni jezik, u ime one sloge u koju, kako već rekoh ne vjeruje, zove ga srbsko-hrvatskim, pa prodaje svietu prvi slučaj neizrecive gluposti, da dva mogu biti jedno, ili jedno dva.“¹⁹ Očito je da je Tresić zahvaljujući pravaškom nazoru te zahvaljujući njihovoj ideologiji izražavao svoje nezadovoljstvo prema nositeljima građanskog života u Hrvatskoj. Pomoću pravaških svjetonazora (ponekad sklonih radikalizmu) mogao je izraziti svoje političke stavove nauštrb vlasti. Međutim, nisu sva njegova književna djela izlazila u pravaškim časopisima. Dapače, dosta djela pisao je za listove koji su bili drugačije političke, ali i kulturne orijentacije. Tu se ponajviše ističe časopis *Vienac* (list Matice hrvatske) u kojima je objavljivao svoje pjesme. Kod tih pjesama primjetno je da odudaraju od pravaških misli koje se tiču ideje hrvatske nezavisnosti, a više se slažu sa politikom strossmayerovske Narodne neodvisne stranke. Možemo zaključiti da je Tresić i dalje tražio i preispitivao samog sebe. Pokušavao je uskladiti svoj umjetnički izraz sa svojim političkim stavovima i zbog toga je primjetna oscilacija u njegovom stvaralaštvu. Pravaštvo je bilo primamljivo zato što su svi mladi intelektualci mogli iznijeti svoja razmišljanja i svoje stavove o politici. Međutim, časopisi koje je financirao i pokrивao strossmayerovski krug omogućavali su ugled u stručnijim krugovima svima onima koji su pisali za njih te su na taj način mogli postati članovi visoke hrvatske kulture. Obzirom na povlastice koje su bile nuđene nije ni čudo što se Tresić držao i pravaštva i časopisa pod pokroviteljstvom strossmayerovskog kruga.²⁰

Osim za već spomenuti *Vienac*, Tresić je pisao i 1894. za časopis *Mlada Hrvatska* koji je tada pokrenuo Dinko Politeo. Časopis se također bavio i politikom i književnošću. Međutim ono što je bitno naglasiti kod ovog časopisa je to da nije pripadao nijednoj političkoj stranci pa samim time

¹⁸ Govor A. Tresića Pavičića na komersu u slavu Zrinjskog i Frankopana, Hrvatska, br. 101, 1891.

¹⁹ Isto.

²⁰ Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 91-92.

bilo je dopušteno iskazivati različite stavove, a osim toga i kritizirati društvo s različitih stajališta. Tresić je već u svojim prvim člancima kritizirao Maticu hrvatsku pa je tako poznat njegov članak pod nazivom *Prvi pokušaj prisposode hrvatske narodne poezije sa Španjolskom*. On je tvrdio da institucija kao što je Matica hrvatska te ljudi koji ju vode nisu sposobni prikupiti, urediti i tiskati narodne pjesme koje bi pokazale kulturnu tradiciju nekog naroda (u ovom slučaju Hrvata). Nije dugo trebalo da *Vienac* i *Obzor* (listovi pod Maticom hrvatskom) odgovore na tu prozivku. U sve to se je umiješao i Politeo braneći Tresića i njegovu slobodu da iznese svoje mišljenje i svoje stavove jer u njegovom časopisu „*kritika može vršiti neodvisno i da reče mnogu, koja se u Hrvatskoj dosada nije smjela reći*.“²¹

Sljedeće godine Tresić je putovao Bosnom i Hercegovinom (pišući putopis u kojem je opisivao povijest Bosne i Hercegovine) te se nije aktivno bavio politikom, no nakon povratka s putovanja vraća se politici te obnavlja veze s pravašima. Kada se vratio, pravaši su se već podijelili na dvije frakcije. Tresić je smatrao da su se podijelili zbog unutarnjih sukoba koji su trajali već neko duže vrijeme i nije odmah odabrao stranu. Na kraju odlučio se za frankovce. Razlog tomu leži u poštivanju autoriteta Ante Starčevića, koji je svojim pismom (iz druge polovice 1895.godine) Josipu Franku formalno najavio stvaranje ČSP-a. Osim toga prešao je na Frankovu stranu zbog oštrog stava domovinaša ka Franku.²² Također ČSP je morala oko sebe okupiti istaknutije članove, kao što je i sam Tresić zbog svoje reputacije i veze sa dalmatinskim pravašima, kako bi se mogla što bolje uklopiti u tadašnje društvo te privući simpatizere.²³

3. LIST NOVI VIEK

Najbolji prikaz Tresićevih ranijih političkih stajališta može se vidjeti u listu *Novi Viek* koji je počeo izlaziti 1897. godine pa sve do 1899. godine, a čiji je osnivač bio upravo on sam. List je počeo izlaziti u Splitu, ali njegovo je tiskanje 1898. prebačeno u Zagreb. List nije dugo izlazio zbog

²¹ Mlada Hrvatska, br. 2, 15. VII. 1894.

²² Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 93-94.

²³ Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 94-95.

financijskih razloga. Kao što smo već rekli njegov osnivač bio je Ante Tresić Pavičić, a njegova desna ruka u svemu bio je Kerubin Šegvić. Tresić je pisao sve važnije uvodne tekstove i komentare obzirom da je bio i glavni urednik. Osim njega, za list su pisali i drugi istaknuti mladi pravaši tog vremena kao što su Jakov Čuka (Jakše Čedomila), Mate Drinković, Rikard Katalinić Jeretov, Tugomir Alaupović, Marin Sabić, Mate Ostojić, Ivan Bulić, Dinko Sirovica, Ante Petravić, Ivo Cippic, A. G. Matoš i dr. Glavno geslo pod kojim je *Novi Viek* izlazio bilo je radikalnost i pravaštvo.²⁴ Osim politikom, važno je naglasiti da se list još bavio književnošću i znanošću. U listu su bili tiskani brojni književni radovi, ne samo Tresićevi već i od ostalih književnika, a isto tako objavljeni su i razni znanstveni radovi.

Što se tiče samog Tresićevog političkog svjetonazora, najviše komentara dao je u eseju *Rane otaždbine* o čemu ćemo malo kasnije govoriti. Tresić je na pomalo radikalnan način zagovarao pravaštvo odnosno starčevićanstvo. I prema tom njegovom opisu možemo primijetiti da je on jako rano zavolio Stranku prava. Odbijao je ideje jugoslavenstva i gorljivo se zalagao za samostalnu hrvatsku državu.

Godine 1899. došlo je do razlaza između Tresića i Čiste stranke prava. Kerubin Šegvić (desna ruka Tresića) navodi u otvorenom pismu da je Tresić „*prvi ilirik Hrvata, ali ne političar*“ te otkriva da Josip Frank ne želi više financirati njegov list *Novi viek* te zbog toga list 1899. godine doživljava financijsku propast. Tresić tada izjavljuje da je Franku ionako stalo samo do sebe i do vlastite časti te se oni sukobljavaju.²⁵

4. TRESIĆEVA POLITIČKA ORIJENTACIJA

Iako je Tresić dijelio iste stavove sa Frankom, tim više što je Franka prije smrti podržao i Ante Starčević (Starčevića je smatrao „ocem domovine“), svejedno je došlo do sukoba. Zbog toga se sukobio i sa Eugenom Kumičićem. Iz njihovih brojnih međusobnih pisama možemo iščitati da je

²⁴Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 95-96.

²⁵Matković, Stjepan, *Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva*, str. 111.

Kumičić optuživao Tresića da u svojem listu na krivi način tumači razdor Stranke prava jer je svu krivnju prebacivao na Josipa Franka, a prije sukoba ga je predlagao za vođu te iste stranke. Zbog svega toga nanosio je teške udarce tada Čistoj stranci prava. Također je bio optužen i da je plagirao Kumičićevo djelo *Urota zrinsko-frankopanska* te da je se koristio njime pišući *Katarinu Zrinsku*.²⁶

U svojim Dnevniciima, nakon Kumičićeve smrti Tresić mu se obraća na poseban način. „*Gospodin Eugen Kumičić kojega sam ljubio kao brata, zbog njegovog nadarenog rodoljublja i koji mi je tu ljubav mnogo godina potpuno uzvrćao, netom je nastao razdor u stranci prava, postao je strastven i gubio mjeru u svojim izrazima, naročito kada sam prezreo politiku dr. Franka i okrenuo leđa. Bio sam mlad i na nepravedne napadaje odgovarao sam papreno, što danas žalim, jer među Kumičićem i menom nije nikada smjelo doći do takve svađe. On je bio od mene sedamnaest godina stariji i po tome mislim da je za to veća odgovornost njegova nego moja, naročito kada je odobravao kampanju u Hrvatskom pravu protiv mene i u njoj sudjelovao što je najviše išlo na račun Khuena Hedervarya.*“²⁷

Nakon razlaza sa pravašima, Tresić se pridružuje domovinašima te počinje i objavljivati članke za njihov časopis *Hrvatska*. Jedan od prvih članak nosi naziv *Zašto sam raskrstio s drom. Frankom*. U tom članku Tresić je iznio niz optužbi na Frankov račun, a za neke je morao i novčano odgovarati obzirom da ga je Frank tužio.²⁸ Nakon samoubojstva Slavice Srkulj zbog neuzvraćene Tresićeve ljubavi napušta list *Hrvatska* (iako je bio jedan od tri urednika) te pokreće list *Jadran*. To je bio književno-politički tjednik koji je izlazio i na hrvatskom i na talijanskom jeziku. Bio je pisan na četiri stranice, a izlazio je od 11. travnja 1903. godine pa sve do 11. srpnja 1904. godine. I iz ovog tjednika možemo lako iščitati da Tresić i dalje zastupa pravaška stajališta bez obzira što više ne pripada pravašima. Čak je i primjetno da se sada zalaže na zajedničku borbu Hrvata i Talijana protiv Austrije odnosno protiv pangermanizma.²⁹ U časopisu Tresić piše o tadašnjem stanju Hrvatske za koju on smatra da je uvijek stajala uz Austriju, a od toga ništa dobila nije, protivio se je njihovoj vlasti jer je Hrvatska kako je on smatrao bila opustošena zemlja, a nekoć davno veliko, slavno kraljevstvo. Osim toga pisao je i protiv jugoslavenstva, odnosno unije sa Srbima jer je smatrao da se Khuen Hedervary održao na vlasti upravo zahvaljujući srpskoj pomoći. Također

²⁶ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 21.

²⁷ Ante Tresić Pavičić, *Dnevnici*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R. 4952, svezak 8, 1938., str. 31-32.

²⁸ *Hrvatska*, br. 5-10, 7.-12. siječnja 1901.

²⁹ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 25.

navodi da u to vrijeme nije bilo niti jednog srpskog lista u Hrvatskoj u kojem se je spominjala unija sa Srbima, već je svaki list, već tada, pisao samo o ideji Velike Srbije.³⁰

Godine 1903. u cijeloj Hrvatskoj nastupaju neredi i pobune zbog nezadovoljstva vladavinom Khuena Hedervarya. Tresić tada obilazi čelnike u Francuskoj i Rusiji te mu oni obećavaju pomoć, međutim to ostaje samo na riječima. Zbog sve većeg nezadovoljstva zbog austrijske vladavine, Tresić Pavičić možemo reći na neki način mijenja svoja politička uvjerenja. Naime, on uviđa da je jedini način u borbi protiv Austrije, ali i Mađarske taj da se ujedini s onima koji također pate od njihove politike (Srbi).³¹ Svoja mišljenja o promjeni svojega političkog stajališta iznosi u svome časopisu *Jadran*. Poznata je njegova tadašnja rečenica u časopisu u kojoj navodi „*izlupasmo se i otriježnismo se, spas je Srbima i Hrvatima u ravnopravnoj slozi*“.³² Međutim nakon njegove nagle promjene u stajalištima kod nekih svojih pristaša i čitatelja nailazi na neodobravanja jer je i sam bio gorljivi protivnik unije sa Srbima. Na adresu časopisa čak dolazi i anonimno pismo jednoga pristaše (Tresić ga objavljuje u svojem časopisu) u kojem kritizira Tresićevu novu orijentaciju, smatrajući da svi Srbi u Hrvatskoj su zapravo pravoslavni Hrvati koji imaju ista prava kao i ostali Hrvati te ističući da je srpski list *Srbobran* pomagao Khuena Hedervarya. Predbacuje mu se također da nije političar te da čak nije ni rodoljub zbog svoje nagle promjene. U tom istom broju časopisa, Tresić je napisao svoj odgovor anonimnom pošiljatelju navodeći da bi se i Hrvati i Srbi, kada bi iskreno surađivali, spasili i od Nijemaca i od Mađara.³³

Ubrzo nakon toga Narodna stranka se spaja sa Strankom prava u Dalmaciji u zajedničku Hrvatsku stranku koja je podupirala hrvatsko-srpsku politiku poznatu još i pod nazivom politika novog kursa predvođena Antom Trumbićem i Franom Supilom. Zagovarali su ujedinjene svih političkih stranaka protiv Austrije.³⁴ Tresić je pozdravio tu ideju u svom časopisu *Jadran*. Primjetna je promjena u njegovoj političkoj orijentaciji, jer na početku 1890. godine bio je radikalni pravaš, a sada je postao umjereni pravaš. Međutim, Čista stranka prava (na čelu sa Josipom Frankom) bila je protiv suradnje sa Srbima te je o tome i pisala u svome listu *Hrvatsko pravo*. Odmah je na to reagirao i sam Tresić Pavičić u svom časopisu *Jadran*. U uvodnom dijelu pod nazivom *Čisti protiv*

³⁰ *Jadran*, 1903., br. 5.

³¹ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 26.

³² *Jadran*, 1903., br. 13.

³³ *Jadran*, 1903., br. 16.

³⁴ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 28.

Srbima on uzvraća Franku te kritizira njega i njegovu ideju o Velikoj Hrvatskoj jer sukobom protiv Srba može jedino pomoći Austrijancima i Mađarima. Tresić je bio jedan od potpisnika Riječke rezolucije (3. listopada 1905.) koju su zagovarali dalmatinski političari. I hrvatski i srpski političari odlučili su se zajednički okupiti i boriti protiv Austrijanaca i Mađara.³⁵

U konačnici možemo vidjeti kako je Tresić potpisivanjem Riječke rezolucije zatvorio vrata pravaštvu, barem onom radikalnom, te se okrenuo jugoslavenstvu. Počeo je zagovarati ideju države Južnih Slavena poistovjećujući Hrvate i Srbe kao jedan narod. On je na neki način u Srbiji vidio spas protiv Austro-Ugarske Monarhije, a tek kasnije će uvidjeti da je zapravo bio u krivu.³⁶

5. POLITIČKE TEME U LISTU NOVI VIEK (1897. GODINA)

5.1 Prvi broj lista *Novi vek*

List *Novi vek* započinje naslovom *Hrvatski narode* u kojem se autori (odbor za izdavanje *Novog vieka*) obraćaju čitateljima i govore im da ih je na pokretanje ovog lista potaknula želja za slobodom. Navode da kako bi država bila slobodna treba se temeljiti na prosvjeti, jedinstvu i napretku, ali Hrvatska to sada nema. Međutim, u svojoj dugoj povijesti ima zametke toga. Što se pak časopisa u Hrvatskoj tiče, niti jedan časopis ne obuhvaća svo troje, već je jedan za prosvjetu, a drugi za jedinstvo i slobodu. I zato autori navode kako će ovaj časopis obuhvatiti sve tri komponente.³⁷

„Ljepa književnost to je najljepši cviet prosvjete; nu ako književnost nij zadahmuta i etičkim idejama, onda je njezin cviet bez boje, mrtav kao umjetno cvieće. Kada ga grije ljubav za otačbinu

³⁵ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 29.

³⁶ Petrinović, Ivo, *Politički nazori Ante Tresića Pavičića*, str. 31.

³⁷ *Novi vek*, 1897., br. 1.

*i za pravicu, onda se rumeni kao ruža ogrijana suncem, kao lice mlade zaljubljene djevojke... a mi gojimo živo, bujno, rumeno cvieće.*³⁸

Autori navode da je glavni cilj *Novog vieka* prosvjeta prožeta patriotizmom jer na taj način misli da će olakšati čitateljima put do slobode i jedinstva. Smatraju da se lijepo hrvatsko ime zaboravlja u korist drugih, da se hrvatskom imenu daju druga imena te će se oni boriti protiv toga jer narod kako oni navode „*tvoja zavedena djeca ne uzmognu razabrati kukolj od pšenice.*“³⁹ Iznosi program svog lista „*prosvjeta, podpuno jedinstvo i podpuna sloboda hrvatskoga naroda. Naše oruđe znanost i sve pravice prirodnog i historičkog narodnog prava. Naš najpreči cilj spojenje Dalmacije sa Hrvatskom... Na tu ćemo točku uprjeti sve naše sile; borit ćemo se očajno protiv svakomu, tko nas u radu bude priečio.*“ Također u svom tekstu navode da im je jedan od ciljeva posvetiti se učenju hrvatske mladosti politici, moralu, ali i književnom ukusu. Navode da neće odustati od svoje borbe, odnosno svojeg odvažnog rada sve dok narodu u borbi za slobodu i jedinstvo „*ne pomognu Bog i Hrvati.*“⁴⁰

U poglavlju pod nazivom *Hrvatska misao* Kerubin Šegvić piše o božjoj odluci o zadatku naroda, odnosno zadatku Hrvata. On smatra da je Bog Hrvatima na neizravan način otkrio tu misao. Navodi da „*Hrvati imadu kulturnu uzvišenu zadaću na Balkanu.*“⁴¹ Govori o povijesti Hrvata i njihovoj kulturi uspoređujući ih s drugim narodima. Također navodi da Hrvati nisu preuzeli kršćanstvo pod prisilom (kao ostali) već da su se malo pomalo upoznawali s novom vjerom te ju shvaćali i u njoj pronalazili mir te ju na kraju i prihvatili. Spominje da hrvatski narod nije umro, kao neki narodi, već je zadržao svoje ime, jezik, običaje i predaje. Hrvatski narod ima prosvjetnu zadaću. Osim toga, mora obraniti kršćanstvo u povijesti (najprije protiv Mađara, zatim Tatara pa Turaka).⁴²

Tomislav Planinski u *Ranama Otačbine* opisuje Majku „otačbinu“ bolesnom i svaki njezin sin (uključujući i njega) treba biti spreman vlastitom krvlju liječiti majčine rane. Na kraju poziva hrvatsku mladost da pomognu Majci te joj odstrane rane. Majku uspoređuje sa vinovom lozom koja je bolesna, ali se nakon tretiranja modrom galicom i sumporom izdiže rješavajući se parazita.

³⁸ Isto.

³⁹ *Novi viek*, 1897., br.1.

⁴⁰ *Novi viek*, 1897., br.1.

⁴¹ *Novi viek*, 1897., br.1.

⁴² *Novi viek*, 1897., br.1.

Najgori ljudi za narod su oni samoživci, kako on kaže. Oni drže samo do sebe i gledaju samo svoju korist, a Hrvatska ih je puna jer da nije, Hrvatska bi bila slobodna država. Samožive osobe ne drže do ničega osim da je njima dobro u ovom životu te su zbog toga spremni prodati i svoju Majku.. Međutim, Hrvatska bez obzira na to sporo napreduje te samim time ona može i ovu „bolest“ prebroditi.⁴³ Suprotstavlja dva pojma koja su, kako on kaže, suprotna, a to su kozmopolitizam i samoživost. Kozmopolitizam označava jednakost i slobodu svih naroda te svih članova društva. Da bi kozmopolitizam zavladao treba zavladata i sloboda svih naroda. Navodi primjer kupole koja se ne može izgraditi dok svi njeni stupovi nisu postavljeni.⁴⁴

Autor želi reći da trajnog mira ne može biti dok god svi narodi nisu jednaki. Samožive osobe kvare tu jednakost i zato nema narodne države. Vlada stanje barbarstva iako se na prvi mah čini da su sve države postale kulturne. Također, vlada pravo jačega kao i prije par tisuća godina. Na vlasti su oni jači, bogatiji i prosvjetom lukaviji („samoživci“) i ostat će na vlasti sve dok jednakost ne pobijedi. Prijašnji janjičari koji su napadali Hrvate imali su oružje protiv kojega su se Hrvati borili svojim oružjem i odolijevali im. Nasuprot njima, današnji janjičari su mnogo opasniji i narod nema oružje kojim bi im pobijedio već im je jedino oružje ljubav prema domovini, djedovini i nadasve ljubav prema narodu svom. Današnji janjičari svjesni su da su oni sinovi ove države, ali svejedno okreću leđa svojem narodu zbog svoje osobne koristi.⁴⁵ Autor smatra da bi bolje bilo da je u Hrvatskoj i dalje apsolutistička vladavina jer bi se onda mogli uzdati u pravednost kralja, a ovako pred svijetom ispada da su sami krivi za svoju sudbinu. Današnji janjičari sebe smatraju velikim Hrvatima, dok one koji se srčano bore za svoju „otačbinu“ nazivaju usijanim glavama te govore da ju oni upropaštavaju. Autor poziva mlade da se bore za svoju „otačbinu“ „*Napried mladosti hrvatska, oružjem vruće ljubavi za narod!*“⁴⁶

U *Političkoj kronici* (Split, 7. srpnja 1897.) autor opisuje politička događanja. Piše o tom da se čeka otvorenje zagrebačkog sabora. Navodi da je biskup Strossmayer bio u Zagrebu. O razgovoru nadbiskupa Posilovića i kralja nema nikakvih informacija. Neke novine žele nadbiskupa vidjeti u politici i to zagovaraju. Domovinaši i obzoraši osnovali su parlamentarni savez te će činiti jedan saborski klub s predsjednicima barunom Rukavinom i dr. Brestijenskim. Također navode se imena

⁴³ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁴⁴ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁴⁵ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁴⁶ *Novi vek*, 1897., br. 1.

odabranih u odbor. Što se tiče samog rada opozicije, autor se pita hoće li opozicija držati opstrukciju koja je moderna u Beču i Pešti. Koalicija još nije uspjela otrgnuti od vlade pravoslavne vjernike, a kako autor navodi, neće još ni uspjeti unatoč „najsrbofilskijem“ pisanju. Svakako, kada bi se to dogodilo vlada bi morala ili raspustiti sabor ili se udružiti s koalicijom. Podban Stanković dat će demisiju, a na njegovo mjesto doći će predstojnik Krajscovich.⁴⁷ Što se tiče izbora za pravoslavni crkveni sabor opozicija je pobijedila vladinu stranku. Nadalje, navodi da je Zagrebački sabor sazvan 29. srpnja na kratko zasjedanje na kojem će se raspravljati adresa za kralja te će se birati stipendisti za peštanski sabor. Zasjedanje sabora očekuje se sa velikom napetošću jer je opozicija zadnji put ubacila mnoge svoje zastupnike za koje se smatra da bi mogli vladi zadati mnoge probleme.⁴⁸ Autor, dalje opisuje izbore u Makarskoj na kojima su počinjene nezakonitosti. Nije bilo nemira, međutim Vukovićeva stranka je pobijedila za 3 glasa pravaše kojima je oduzeto 48 zakonitih pravaških glasova. Zbog ovih izbora došlo je do previranja između Stranke prava i Narodne stranke te se čak predviđa njihov razdor. Također mogao bi se raspasti i Kršćansko-slovenski klub. Ovi izbori su jako važni jer Makarska odlučuje o dva mandata za dalmatinski sabor te dva mandata za carevinsko vijeće. Nakon izbora u Makarskoj slijede oni u Splitu i za očekivati je da će Stranka prava biti opreznija. Administrativno središte u Beču naredilo je da se u Splitu mora otvoriti talijanska škola.⁴⁹

Nadalje, u *Političkoj kronici* navode se vijesti iz svijeta pa tako piše da se u Češkoj stalno piše o nagodbi s Nijemcima za koju je teško reći kakvo će biti rješenje. Autor komentira situaciju u Cislajtanijskoj⁵⁰ za koju tvrdi da je veoma napeta te da nitko ne može znati što će se dogoditi. Jer Mađari ne žele i neće popustiti. Kada bi Mađari popustili u kvotnom pitanju vlada bi pala. Misli se da će se u Austriji ukinuti ustav zbog svih događaja u vezi nagodbe, a ako se to dogodi onda će se i u Mađarskoj morati ukinuti ustav jer ni tu ne vladaju bolji odnosi. U Galiciji i Ugarskoj na tisuće seljaka štrajka i počinje prevladavati socijalizam. Grci su se pokazali kao kukavice pred turskom vojskom i samim time izgubili simpatije Europe. Europa im pak iz samilosti pomaže i pretpostavka je da Grci neće ništa morati platiti dok će Turci morati praznih ruku napustiti grčki teritorij. Guverner Krete bit će ili princ Napoleon ili švicarski političar Numa Droz (za njega se

⁴⁷ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁴⁸ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁴⁹ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁵⁰ Zemlje s desne strane rijeke Leithe, austrijski dio monarhije.

polazu velike nade da ce preporoditi otok). Kubanci se spremaju prihvatiti date reforme od Španjolaca. U Maroku su ustaše pobijedile carske čete te ubili sve zarobljenike. Republike srednje Amerike ujedinile su se da bi se lakše branili od Engleza. Englezi slave kraljičin zlatni pir te ne mare za Irce koji protestiraju raznim demonstracijama. Englezi ne mare o evakuaciji Egipta već smišljaju kako bi još mogli zabaviti Europu jer im nije pošlo za rukom zamesti metež na istoku (huškanjem Grčke na ustanak). Italija se sve više približava Francuskoj te je Trojni savez samim time u nepovoljnoj situaciji. Francuska želi obnoviti prijateljske odnose sa Rusijom posjetom predsjednika Faurea u Petrograd dok pak Rusiji je stalo samo do vlastitih interesa ne mareći za simpatije drugih. U Njemačkoj se tokom parnice Lützov-Tausch saznalo za korupciju u unutarnjoj policijskoj upravi te je došlo do smjene ministra vanjskih poslova Marschalla. Na njegovo mjesto će doći Bülov. Također i državni tajnik Böticher bio je prisiljen dati ostavku, a na njegovo mjesto došao je grof Posadorski. Govori se da je i položaj državnog kancelara Hohenloca u opasnosti.⁵¹

5.2 Drugi broj lista *Novi vek*

U novom izdanju lista *Novi vek* u članku pod nazivom *Iztočno pitanje* A. Petrasov analizira Tursku i njen raspad. Turska je prestala napredovati za vrijeme Selima II. Autor navodi da su Turci zauzeli više zemalja i naroda nego li mogu vladati. Za primjer spominje i Rimljane i Makedonce. Također otkad država ne napreduje počeli su i unutarnji nemiri. Europske države smatrale su je izvan europskog javnog prava sve do pariških ugovora (1856. godine). Onaj teritorij koji Turska jednom izgubi, više vratiti ne može. Europske države pobrinule su se da se svede na ondašnje granice. Kada su već mislili da je Turska gotova, tj. da će propasti došlo je do grčko-turskog rata u kojem je Turska pokazala svoju snagu. Murad beg⁵² je rekao da je to borba za opstanak islama.⁵³ U članku se hvale pravovjerni Turčini jer oni drže do svoje vjere i spremni su sve podnijeti za nju. Navodi da je najveća nesreća turskoga naroda u tome što jedni vide napredak samo u pravovjernoj „muhamedovštini“, dok drugi napredak vide u razvoju znanosti. Petrasov smatra da Hrvate treba zanimati Istočno pitanje jer smo mi dio Balkana koji predstavlja most između zapada i istoka.

⁵¹ *Novi vek*, 1897., br. 1.

⁵² Autor spisa *Snaga i slaboća Turske*.

⁵³ *Novi vek*, 1897., br. 1.

Francuska, Rusija, Austrija i Engleska se natječu u vezi rješenja Istočnog pitanja, a zbog svega toga najviše pati narod koji tu živi jer ne može napredovati. Turska se njima ne može oduprijeti, međutim može se obraniti od ustanka kršćana koji žive unutar turske države. Također upozorava Hrvate da se moraju držati sami te s nijednom državom ulaziti u savez jer bi to samo napravilo veću štetu jer bi na taj način sebi stvorili nove neprijatelje. „*Nu za sada Hrvati valja da rade za sebe, za svoju sreću i svoje jedinstvo.*“⁵⁴

U ovom broju lista *Novi vek* nije bilo *Političke kronake* jer nije bilo velikih događaja u svijetu, a i već je dovoljno materijala bilo skupljeno za ovaj broj stoga se urednici ispričavaju svojim čitateljima.⁵⁵

5.3 Treći broj lista *Novi vek*

Novi broj lista *Novi vek* donio je i novi nastavak *Rana otačbine* u kojem autor progovara o raspadu Stranke prava. Njoj je pristupilo puno ljudi, a počela je vladati osobna korist i taština. „*Gledalo se je u svemu više na formu nego na sadržaj. Ona uzvišena ljubav i duboko čuvstvo za pravdu i otačbinu, iz kojih je nikla stranka prava, pretvorila se je u tašto diplomatizovanje.*“⁵⁶ Nakon smrti Ante Starčevića stranka se na neki način raspala, tj. podijelila se na dvije struje. Problem kod tih struja je taj što se oni međusobno prepiru te zbog toga narod ne zna koga bi podržavao. Autor upozorava da međusobni sukobi moraju prestati jer se obje stranke sastoje od odličnih patriota te da i jedna i druga stranka nalaze pristaše samo u onim najpoštenijim dijelovima naroda. Treba ujedinjeno i složno braniti „*otačbinu*“ te se zajedno boriti protiv današnjih „*janjičara*“. Najgore što se dogodilo je to što je mladost ostala razočarana ovom situacijom. Zbog toga su se neki mladi odvojili i okrenuli trećoj strani. Tu se spominje g. Radić (Stjepan Radić) koji je sa nekoliko prijatelja osnovao u Pragu *Hrvatsku misao* koja je bila glasilo novih ideja.⁵⁷

Radić zagovara ideju da mladi u život moraju donijeti nešto novo jer inače je njihov život suvišan. Autor ovog članka smatra da oni na taj način preziru sve što je staro i da ne drže do rada starijih

⁵⁴ *Novi vek*, 1897., br. 2.

⁵⁵ *Novi vek*, 1897., br. 2.

⁵⁶ *Novi vek*, 1897., br. 3.

⁵⁷ *Novi vek*, 1897., br. 3.

ljudi. Također, u Zagrebu dolazi do izdavanja još jednog lista pod nazivom *Narodne misli*. I kod jednih i kod drugih rodila se je ista misao i vrijeme će pokazati jesu li to ideje genija. Smatra da je od svih Radić najsposobniji jer za ostale misli da ako bude trebalo odgovarati za svoje riječi i ako bude trebalo braniti svoja načela on će to učiniti dok će pak drugi pobjeći. Radić se za svoje ideje i načela bori. Ideje koje Radić zagovara su: „*Prva je: treba se odreći hrvatskoga državnoga prava, da postignemo slogu i jedinstvo sa Srbima; Srbi bo i Hrvati jedan su narod, i po tome moraju imati jednu državu. Mjesto da Bosna bude kamen smutnje između Srba i Hrvata, ona mora biti uporište sa kojega će se Srbi i Hrvati sbratiti i sjediniti. Druga je: ne valja proučavati povjest, jer će biti uzrokom razmirica i prepiraka, a najmanje pozivati se na hrvatsko historično pravo, koje je kamen smutnje; nego valja gledati samo na sadašnjost i na budućnost. Treća je: starčevićanska ideja o hrvatskoj državi preuzka je i natražnjačka, za to treba da stvorimo južnoslavensku srbsko-hrvatsku državu pošto su Srbi i Hrvati jedan narod, jer imaju jedan jezik.*“⁵⁸ Autor smatra da ove ideje nisu provedive te da bi čak mogle i zapriječiti razvitak naroda jer prigušuju hrvatsku svijest. Za kraj, daje osvrt na prvo izdanje lista *Hrvatska misao* te smatra da nigdje ne govore na koji način bi oni izgladili spor između Hrvata i Srba te kako bi uopće stvorili zajedničku državu. Navodi da im je program maglovit te da ima nedovršenih misli. U sljedećem izdanju lista *Novi Viek* nastavit će se i ovaj članak.⁵⁹

U novom članku *Politička kronaka* (Split, 7. kolovoza 1897.) autor obavještava da je se prema kraljevom nalogu sastao Sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Nije poznat program niti budući rad kojim će se baviti njegovi predstavnici. Spominje se izbor regnikolarne deputacije⁶⁰ kako bi se obnovila nagodba sa Ugarskom te izbor članova zajedničkog sabora. Zanimljivo je to što na kraljevom reskriptu stoji supotpis grofa Khuena i ministra „za Hrvatsku“ u zajedničkom ministarstvu grofa Jozipovića, a prije toga je grof Jozipović bio supotpisan od predsjednika Banfya. Zbog toga se misli da dolazi do preokreta tj. uvažavanja hrvatskih prava. Prva im je zadaća okupiti se, odobriti izbore te izabrati predsjednički ured. Već su tu počele prve prepirke između opozicije i vlade. Prema opoziciji ovaj skup, prema istom zakonu iz kojeg je nastao, ne može se konstituirati jer je manjkav (fale dva zastupnika iz Bošnjaka i Sv. Ivana Žabno, još nisu izabrani). Međutim, taj skup nikada nije bio potpun (od njegova postanka do danas su falila dva zastupnika).

⁵⁸ *Novi viek*, 1897., br. 3.

⁵⁹ *Novi viek*, 1897., br. 3.

⁶⁰ Izaslanstvo.

Autor upozorava da to „gospoda“ iz opozicije znaju.⁶¹ Također, sabor ionako ne mari za mišljenje opozicije te je se konstituirao i izabrao u predsjedništvo samo svoje pristaše. Predsjednikom je izabran Danilo Stanković. U saboru postoji više vrsta opozicija, Koaliranu opoziciju, čiste pravaše, baruna Pavla Raucha i grofa L. Pejačevića. Koalirana opozicija je složena od obzoraša, dio pristaša koji se okupljaju oko Hrvatske domovine i bivšeg unionista tajnika pok. Bana Raucha te dr. Aleksandra pl. Brestienskoga. Ta je koalicija bila pod pokroviteljstvom Strossmayera. Navodi se da obzoraši i domovinaši imaju zajednički program koji se tiče sjedinjenja opozicije. To nije potpisao barun Rukavina koji je predsjednik saborske opozicije, ali njegov kolega u predsjedništvu Brestienski je. Stoga može se reći da domovinaši (osim baruna), obzoraši i dr. Brestienski imaju jedan program. Taj program imaju i čisti pravaši.⁶²

Autor se pita zašto ako domovinaši i obzoraši imaju isti program te čak i Čista stranka prava, zašto se nisu ujedinili u jednu frakciju. Pita se zašto postoje razlike u načelima kad su programi isti.⁶³

Slovenski i hrvatski zastupnici iz Kranjske, Štajerske, Istre te jedan iz Dalmacije održali su u Ljubljani sastanak na kojem su pričali o položaju. Zaključak tog sastanka bio je taj da će ostati uz većinu sve dok se oni budu pridržavali federativnih načela koja su izražena u nacrtu adrese većine. *„Zazirati od svake vlade koja ne bi rješila povoljno i posredno celjsko pitanje i uvela snošljivije odnošaje za Slovence i Hrvate u Primorju.“*⁶⁴

U Banovini je održan crkveni kongres pravoslavnog pučanstva koji je neočekivano zaključen od strane kraljevog povjerenika Nikolića te su se oduprli Mađarima i njihovoj težnji da stave crkvu pod svoju vlast. Međutim, neki članovi su otišli iz Karlovca u Zagreb kako bi poduprli Mađare. U Splitu je održan sastanak srpske stranke da bi se riješili neki nesporazumi. Većina je odlučila držati se kompromisa sa Narodnom strankom. Mnogi su mislili i nadali se da će se govoriti i podržati sjedinjenje sa Hrvatskom, no o tome nije bilo govora. U Splitu, 1. rujna bit će održan sastanak Stranke prava stoga autor ovog članka poziva „otadžbenike“ da iznesu „plod svojih razmišljanja“ pred skupštinu.⁶⁵

⁶¹ *Novi vek*, 1897., br. 3.

⁶² *Novi vek*, 1897., br. 3.

⁶³ *Novi vek*, 1897., br. 3.

⁶⁴ *Novi vek*, 1897., br. 3.

⁶⁵ *Novi vek*, 1897., br. 3.

U Ugarskom saboru opstrukcija je stala. Time je Banfy dao do znanja da nekad treba i opoziciji popustiti te da valja s njima dogovarati. Tijekom grčko-turskog rata Franjo Josip I. otputovao je na petrogradski dvor i to je dalo sumnje raznim novinama da je se Austrija približila Rusiji te da je time Trojni savez uzdrman. Također i Felix Fauer uputio se u Petrograd, no prije toga kod njega je bio austrijski ministar vanjskih poslova Glouchovski. Samim time može se zaključiti da je približavanje Austrije Rusiji dovelo i do približavanja Austrije Francuskoj te je Njemačka ostala sama. Engleska je objavila trgovački rat Njemačkoj na način da je otkazala trgovačke ugovore kako bi sklopila povoljnije sa Kanadom. Na taj način postavila je temelj carinskoj vezi engleskih posjeda. Francuzi su zbog toga sretni jer misle da će na taj način lakše plasirati svoje proizvode. Za očekivati je da će i ovaj trgovački rat sa sobom donijeti i političke posljedice. Svi njemački listovi, a i poneki francuski proriču pobjedu Njemačkoj. Priča se i da car Vilim II. također planira put u Petrograd te se samim time govori o novom Trojnom savezu između Rusije, Francuske i Njemačke kojima bi pristupila i Austrija protiv Engleske. Rusija bi tako dobila Bospor i Dardanele, Njemačka Nizozemsku i pretpostavlja se Belgiju. Međutim to su samo puka nagađanja bez pravog temelja. Pregovori između Grčke i Turske primiču se kraju. Najvažnije je osigurati Turskoj ratnu odštetu te Grčkoj osigurati integralnost. Europske vlasti žele staviti grčke financije pod svoj nadzor kako bi se osiguralo plaćanje ratne odštete.⁶⁶

U članku pod nazivom *Na odgovor* autor se izjašnjava o radu lista te govori kako se svi žele uplitati u rad lista te im čak neki sugeriraju da o politici ne pišu, neki im poručuju da se ne miješaju u razmirice između čistih i nečistih, a neki žele da hvale narodnjake i mađarone. Autor u ovom članku daje odgovor svima onima koji bi htjeli se umiješati u rad lista poručujući im sljedeće: „*Novi Viek je radikaln i pravaški list, koji gledajući postignuti idealnu visinu otačbeništva stare stranke prava, stoji izvan današnjih stranaka. Ona stranka, koja bude više radila u njegovom duhu, bit će mu bliža,; nu on će gledati da bude najbliži načelima pravaštva, a nitko sretniji od njega, ako ga i jedni i drugi u ljubavi i radu preteku. Mržnju piriti neće, a izmirenje, ako bude moguće, uvijek će propoviedati. U ostalom svak će moći i sam suditi o neporočnom patrijotizmu Novoga Vieka. Smiešni i kukavi nam se čine oni, koji nam svjetuju da se radi materijalne koristi okanimo politike. Mi nismo utemeljili Novi Viek da obogaćujemo sebe novcem, nego narod sviešču i ljubavlju za otačbinu. Bez toga cilja Novi Viek ne bi imao smisla, i taj će nam cilj biti uvijek pred*

⁶⁶ *Novi viek*, 1897., br. 3.

očima, pa makar Novi Viek radi toga i propao. Kada javismo da će Novi Viek biti nad strankama, i prama svakoj posve objektivan; imadosmo na umu, opozicijonalne stranke, a ne one, koje podržavaju sistem; te bo ne smatramo strankama nego janjičarima. Suvišno je dakle da nam itko daje svjeta i da nas opominje. To nas vriedja. Nas vodi čvrsto osvjedočenje i ljubav za narod: to je naš jedini savjetnik, koji nas je svjetovao na izdavanje lista, i kojega ćemo poslušati dok budemo živi. Ne mislimo time reći da smo nepogriješivi „humanum est errare“; nu mislimo da imademo jedno uzvišeno svojstvo, koje žalibože današnjim strankama fali, a to je da ćemo bit uvijek spremni pogriješku izpovjediti i izpraviti, a nećemo ustrajat okojelo u griehu. Hladnoća kojom je hrvatsko novinarstvo primilo Novi Viek ni najmanje nas ne plaši. To je za nas samo škola, iz koje smo opet nešto naučili. Medjutim uzprkos toj hladnoći, uzprkos dubokom mukom opozicijonalnih novina, i prostačkim napadajima jednog plaćenika Novi Viek buji i cvjeta, jer mu pomažu Bog i Hrvati.“⁶⁷

5.4 Četvrti broj lista *Novi viek*

U četvrtom broju lista *Novi viek* dr. Ivan Majstorović napisao je članak pod nazivom *Politička paljetkovanja*. On iskazuje zabrinutost na razvoj javnih prilika u Dalmaciji. Ta se zabrinutost mogla očitati na sprovodu Mihovila Pavlinovića kada se je tražio čovjek kojem će se predati zastava koju je Pavlinović neokaljanu odložio pokraj svoga groba. Pavlinović će u povijesti ostati zapamćen kao čovjek koji je bio iz naroda, narodan u misli, radu i duši. Bio je velikan u povijesti našeg preporoda. Majstorović je uvjeren da će se Pavlinović slaviti časno i u budućnosti. U početku te narodne borbe, narodnim vođama pridružili su se svi oni koji su htjeli i zbog toga su redovi te narodne vojske više izgledali kao ustaška četa. Nisu se svi pridružili narodnoj četi iz ljubavi prema „narodnoj stvari“. Bilo je raznoraznih razloga, a nažalost najviše je bilo onih koji su u tom vidjeli svoju korist jer su predviđali i prognozirali pobjedu narodne misli.⁶⁸

Autor navodi da Strossmayerovo jugoslavenstvo sačinjavaju sanjari, odnosno ljudi lijepog uma koji nemaju nikakve poroke. Oni se nalaze na svojim imanjinama pisarnicama ili su pak otišli u činovnike i sa tim svojim odstupom oni su se manje ogriješili o narod nego li pak oni koji su još

⁶⁷ *Novi viek*, 1897., br. 3.

⁶⁸ *Novi viek*, 1897., br. 4.

ostali. Može se reći da su u tom narodnom pokretu ostali samo oni koji u tom vide svoju korist. Stari vojnici su postali zastupnici, načelnici, i slično i na taj način se oformilo najnovije razdoblje političkog života. Naravno, hrvatski narodni pokret ne treba uspoređivati sa velikim borbama za nezavisnost kod drugih naroda. Međutim i hrvatski pokret koštao je mnogo suza i mnogo znoja jer u manjim borbama potrebno je više energije i postojanosti. Ostali su imali pomoć drugih naroda Europe dok Hrvatima nitko u borbi nije pomogao.⁶⁹

Autor upozorava da ako je itko i obratio pozornost na Hrvatsku tada to nije bilo da joj pomogne već samo da odmogne. Preporod se ne treba nazivati borbom jer tek sad slijedi prava borba. Hrvatske vođe nikada nisu podržale oduševljenje u narodu već su se trudili da to oduševljenje na neki način uklone te narodu prikažu da ih je Bog stvorio i doveo do tu gdje su sada samo da bi oni mogli biti njihove vođe. Kada je narod napokon uvidio da bez ujedinjenja hrvatskih zemalja nema spasa počeo se buditi. Tada su do izražaja došli ljudi poput Pavlinovića koji je bio na čelu narodnog pokreta u Dalmaciji. Iz tadašnjih novina, brošura te književnih djela može se iščitati da je se zagovaralo sjedinjenje. Sada se, nasuprot tomu sjedinjene smatra lažju te se koristi samo da bi se narod obmanuo prije izbora. Kada pričaju sa narodom u vezi sjedinjenja izjašnjavaju se da to ne ovisi o njima niti ovisi o narodu. Narodna pitanja pretvorena su u praktična pitanja mandata. Svatko teži tomu da bude nagrađen i ako je nešto narodu dao očekuje da mu se vrati uz visoke kamate. U zadnje vrijeme to se pogotovo raširilo, a ponajviše zbog trulež i koristoljublja u javnom životu. Došlo je do toga da skoro pa i ne postoji općina kojoj se nema što prigovoriti. „*Nāše su obćine respiratorni organi javnoga života, niti će kod nas stvari krenuti na bolje dokle god nebudemo imali poštenih i rodoljubnih vodja, kao i što poštenih i rodoljubnih obćinskih uprava.*“⁷⁰

U novom nastavku *Rana otačbine* autor nam donosi dva podnaslova. Prvi je *Jedan dio mladosti ne shvaća budućnost Hrvatske*, a drugi *Hrvatsko državno pravo i Srbsko-hrvatsko pitanje*. Odmah na početku Tresić Pavičić objašnjava što za njega znače pojmovi narod, domovina, država i „otačbina“ te kritizira Radića jer on te pojmove brka i tvrdi da im je značenje isto. Radić navodi da su Hrvati i Srbi jedan narod, da dišu jednom narodno dušom. Međutim autor ovog članka tvrdi slijedeće: „*Narod je skup ljudi iste krvi, istoga jezika i istih težnja. Domovina je ona zemlja gdje taj narod prebiva. Država, je društveni ustroj toga naroda u dotičnoj domovini, ravnani zakonima.*

⁶⁹ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁷⁰ *Novi vek*, 1897., br. 4.

*Otačbina je pak za nas sve to skupa; ona obuhvaća sve te pojmove u jedan veliki, široki i uzvišeni pojam.*⁷¹

Tvrde da pisci *Hrvatske Misli* ne znaju za pojam „otačbina“. Tvrde da u narodu postoji jedna narodna duša, a zatim tvrde da su Srbi i Hrvati jedan narod što je pak onda nemoguće. Tresić Pavičić trudi se prvo objasniti pojam „otačbine“ kako bi ga svi mogli bolje razumjeti. Važno je naglasiti da veliki dio pojma „otačbina“ čini narodna prošlost. To znači da Hrvatska ne bi bilo Hrvatska (pa tako i nijedna druga država na svijetu) bez svoje povijesti. Povijest je potrebno poznavati da bi se nešto korisno naučilo te kako bi se stvorila što bolja budućnost. Zato se za povijest kaže da je učiteljica života. Tresić Pavičić se žali jer se stranku prava optužuje da je za njih pojam „otačbina“ sličan kao i kod Mađara tj. da je bitna samo teritorijalna veličina buduće hrvatske države.⁷² Tresić navodi sljedeće: „*Stranci prava je najsvetije načelo i prvi cilj prosvjetljivati neuki puk i podučavati ga u hrvatskoj ideji.*“ Autor se pita koji to teritorij stranka prava svojata, a da na njemu ne živi ili samo ili većina Hrvata. Navodi da se kod Radića i njegovih kolega pojavljuju ideje ilirstva, jugoslavenstva, srbohrvatstva,.. koje su bile protivne hrvatskom imenu i štetile su oživotvorenju hrvatskih težnji. U sljedećem nastavku Tresić Pavičić najavljuje da će se više pozabaviti temom Hrvata i Srba.⁷³

U članku pod nazivom *Politička Pobjedonošćevljeva oporuka* autor govori o Konstantinu Petroviću Pobjedonošćevljevu, koji je opći Prokurator Svete Sinode u Petrogradu, i njegovom djelu *Moskowsky Sbornik*. Taj zbornik sastoji se od dvadesetak poglavlja koji su političkog i religioznog sadržaja. To djelo je od velike važnosti za Rusiju zato što daje samoobranu unutarnjoj politici Rusije, a protiv nje se je podigla jaka opozicijska struja.⁷⁴ U prvom poglavlju govori o pitanju vjerske snošljivosti. Njegova uloga kao Prokuratora Svete Sinode je da upravlja vjerskim poslovima u suglasnošću s državnim interesom, on je predstavnik vjerske državne politike. U drugom djelu knjige progovara o radu zapadne Europe, tj. pokazuje prezir prema tamošnjim političkim i socijalnim idejama. Smatra da će zapadna Europa s Francuskom na čelu propasti zbog teorija parlamentarizma. Smatra da je parlamentarizam nastao zbog Francuske revolucije. Francusku prikazuje kao primjer pokvarenosti. „*Po teoriji parlamentarizma morala bi vladati*

⁷¹ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁷² *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁷³ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁷⁴ *Novi vek*, 1897., br. 4.

*inteligentna većina; al u praksi pak gospoduje petero ili šestero lukavijih vodja, koji se izmjenjuju u vlasti. Po teoriji je parlamentarnim razpravama cilj stvarati zaključke okriepljene zdravim razlozima; u praksi pak, pod izlikom sveobće dobrobiti, zastupnici rade za svoj boljak i onaj svojih prijatelja. Po teoriji zastupnici naroda morali bi biti odabrani izmedju cvieta inteligencije; dočim se u praksi često dovinu tih stolica slabi i naduti ljudi. Po teoriji pokretne sile parlamenta morale bi biti izkustvo, zdrav razum i nesebičnost; u praksi prevladjuju odlučnost, egoizam i riečitost. Eto vjerne slike one institucije koju nam pružaju kao cilj i krunu svih političkih ustanova.*⁷⁵ Na ovo njegovo razmišljanje Pobjednošćev je naišao na kritiku od strane *Viestnika Europy*. U svomu djelu najviše se je obrušio na novinarstvo zato što se boji novinarstva jer su oni pak najoštrije oruđe protiv njegovih načela. Posljednjih dvanaest poglavlja imaju zajednički naziv *Zaraze našeg vieka*. Prema njemu zaraze su nehajstvo društva naspram sudbine ljudske duše, smatra da je društvo izgubilo pojam realnih vrijednosti, smatra da je čovjek počeo misliti da je on u središtu svemira i da je tako nastao subjektivizam koji je protiv Boga,... Prema Pobjednošćevljevu cijela Europa prepuna je otrova i prijeti Rusiji „koja na svoju žalost vidi čitave čete svojih bezumnih sinova, koji raztvoraju širom vrata eda demon zapada zarazi svetu zemlju pravoslavja.”⁷⁶

U *Političkoj kronaci* (Split, 23. kolovoza 1897.) vidimo da je se u zagrebačkom saboru vodila žustra rasprava. Dr. Marijan Derenčin sa svojim kolegama iz opozicije predložio je da se pošalje saborsko povjerenstvo zbog krvavih događaja u Bošnjacima koji su se dogodili prilikom izbora. Međutim, vladina stranka za ovo optužuje udruženu opoziciju, dok opozicija optužuje vladinu stranku. Dr. Frank kao glas Čiste stranke prava smatra da bi se trebalo poslati saborsko povjerenstvo kako bi se utvrdilo čija je krivnja obzirom da se i jedni i drugi međusobno optužuju. U interesu hrvatskog naroda je da se provede istraga. Nadodao je da povjerenstvo uzme sudačku vlast kako bi moglo uspješno raditi. Poneki zastupnici se pitaju zašto se progoni narod, tj. je li to zato što se glasalo protiv vladinih kandidata. Također, prijedlog dr. Franka za tiskovnu reformu jednoglasno je upućen na pravosudni odbor.⁷⁷ Izbori sedmorice koaliranih zastupnika Derenčina, Vrbanića, Bedekovića, Pasarića, Brlića, Ružića i Rancingera predani su na verifikaciju. Odlučeno je da se izbor Marijana Derenčina ostavi, a da se ostalu šestoricu isključi. Ta rasprava bila je teška te se je najmanje govorilo o zakonitosti izbornog čina. Novi zastupnici došli su do izražaja. U toj

⁷⁵ *Novi viek*, 1897., br. 4.

⁷⁶ *Novi viek*, 1897., br. 4.

⁷⁷ *Novi viek*, 1897., br. 4.

raspravi udružena opozicija je kritizirala vladinu stranku jer je zlorabila svoju vlast protiv zakona, tj. što se je postavila iznad zakona. Čista stranka prava je izjavila da je osjetila posljedice njihova sukoba te je dobila samo dva mandata. Prethodno navedena šestorica zastupnika, koji su zakonito izabrani, neće biti ovjerovljeni. Hrvatske „otačbenike“ zanimaju izjave pojedinih članova. „*Dr. Vrbanić govori najvećim potičanjem o nagodbi uz pljeskanje i čestitanje svojih drugova, sam dr. Mile Starčević prosvjeduje – Pasariću je geslo: sve za vjeru i za domovinu isto što i Bog i Hrvati – dr. Potočnjak i David Starčević zovu hrvatski narod ili ako hoćete srbski!! Iz kola koaliraca je govorio oduševljeno, pravaški zastupnik Hegedić, a isto tako i dr. Žerjavić. Dr. Mile Starčević i dr. Frankžestoko su branili i s lijeve i s desne stanovište čiste stranke prava i nezaboravnoga prvaka dr. A. Starčevića.*“ Dalje se navodi da će najvažnija rasprava ipak biti ona o adresi. No, što se tiče koaliraca pitanje je hoće li se oni složiti jer kod njih „*svaka glava različito misli*“.⁷⁸

Što se tiče Čeha i Nijemaca, očekuje se njihov sastanak 26. kolovoza na kojem će se raspravljati o provincijalnom zakonu o upotrebi obaju jezika kod autonomnih oblasti, o promjeni izbornog zakona za pokrajinski sabor te o zakonu koji bi štitio manjine. Autora čudi to kako se češki narod da uvući u rasprave jer kada bi se sva ova pitanja razriješila Česi bi imali samo slobodnu uporabu jezika. U Rusiji se ovih dana slavi u čast sveopćeg mira, a i njemački car je obećao pomoći Rusiji očuvati taj mir. Međutim kada se taj mir slavi te da bi se on i očuvao, predstavnici vlade uvode nove poreze krvi i novca kako bi se mir očuvao. U taj mir svi se kunu, ali baš i ne vjeruju da se on može održati. „*Dok vlada rat na cijeloj liniji, njemački se car kune da će uložiti sve svoje sile za očuvanje mira, to jest za očuvanje današnjeg stanja; a to znači vječni rat.*“ „*A što znači nego rat ovo silovito nametanje sve težih tereta pojedinim narodima, pod kojim teretima stenju, a kadkada se i otimlju? A što znači nego rat ovo podjarmljenje manjih naroda višima, ova robska podređenost raznih plemena, koja vapi osvetu pred Bogom i svietom, ovo očito gazenje javnog prava, javnih ugovora? Što znači drugo nego rat ova borba naroda za slobodu u Rusiju u Njemačkoj, u Austriji-Magjariji? A što je drugo nego rat ovo takmenje velikih vlasti na Iztoku za prevlast? Podržavanje toga sistema danas se zove očuvanje mira! Kao da mir može obstojati daleko od prava, a pravo daleko od istine!*“⁷⁹

⁷⁸ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁷⁹ *Novi vek*, 1897., br. 4.

Međunarodna borba neće se riješiti nikako drugačije osim pravednim rješavanjem državnih pitanja. Međutim sve češća i jača je borba nezadovoljnika koji se bore protiv društva. Europu je potresla vijest o Canovasovoj⁸⁰ smrti i to baš kada se je slavilo očuvanje mira u Rusiji. Canovas je ubijen navodno iz osвете. U anarhičnim krugovima počela se je širiti vijest da su njegove ubojice okrutno zlostavljane (no to je opovrgnuto jer Canovas nije bio čovjek koji bi takvo nešto napravio) te je to objašnjenje zapravo samo izlika za ubojstvo. Autor se pita jesu li oni slijepo oruđe pošasti koja se naziva anarhija. Canovasova smrt za Španjolsku je zapravo težak udarac jer je on bio rođen da bude državnik. Na prijestolje je pozvao Alfonsa XII. te se može reći da je zaslužan za dinastiju. Dva puta ugušio je ustanak na Kubi, htio je zatrti silu ustaša te je želio održati španjolske posjede na Filipinima i Kubi. Nakon njegove smrti, sve stranke odlučile su poduprijeti vladu u ovim za Španjolsku teškim trenucima. Pitanje je hoće li Canovasova stranka i načela podleći te predati vladu drugima. Autor smatra da bi to značilo da oni onda popuštaju anarhiji. General Azcarraga preuzeo je privremeno predsjedništvo ministarstvom. Autor misli da će Karlistička stranka prouzročiti nered u državi kako bi izazvala građanski rat. Navodi da je general Azcarraga otišao kod kraljice u San Sebastiano kako bi se s njom o svemu posavjetovao. Čak i Bismarck piše da je Canovasova smrt bacila Španjolsku u očaj jer se već pripremaju novi ustanci i novi sukobi. Iako Španjolci pobjeđuju protiv ustanika te pobjede su kobne. Nijemci su, iz bojazni, predložili svim velikim vlastima da se uvede međunarodno redarstvo koje bi se bavilo nadzorom anarhista. Francuzi smatraju da je to neizvedivo, a nijedna vlada još ništa konkretno o ovom prijedlogu nije rekla. Autor je uvjeren da nijedno redarstvo pa tako ni nikakav nadzor neće spriječiti anarhiste u njihovom naumu.⁸¹ Što se pak tiče sukoba između Austro-Ugarske te Bugarske to je već godinama bilo neizbježno. Bugarski knez Ferdinand odlučio je zamijeniti vladu koja je bila naklonjena Austriji, a protiv Rusije onom vladom s kojom će se više približiti Rusiji. To je napravio jer je shvatio da se nije lako ustoličiti na prijestolju protiv volje Rusije. Ferdinandova težnja bila je, tokom proslave desete godišnjice vladanja, proglasiti neovisnost Bugarske i dati sebi naslov kralja. Ta njegova težnja nije baš imala odjeka u Europi. Mađarske i austrijske novine objavile su vijest o ubojstvu pjevačice Ane Simone jer je glavni okrivljenik knežev pomoćnik, a nisu štedjeli ni

⁸⁰ Antonio Cánovas del Castillo španjolski je političar i povjesničar. Imao je ključnu ulogu u restauraciji Burbonaca, šest puta bio je izabran za predsjednika vlade, donio je ustav, uveo opće pravo glasa te je nastojao ograničiti utjecaj vojnih krugova na vlast. Ugušio je ustanke na Kubi i Filipinima.

Preuzeto sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=10670>

⁸¹ *Novi vek*, 1897., br. 4.

kneginju Luizu. Bugari su im odgovorili da „metu ispred svoje kuće“ te izjavili „neka radje izpitivaju događaje na njihovom dvoru, gdje je tragično svršio prestolja Nasljednik a da se ne zna kako. Bugarska ne će okriviti cielo magjarsko plemstvo, za to što je grof Nopcsa bio obiedjen s težkih osvada! A oni s bog Boičeva okrivljuju cielu Bugarsku i sam Dvor!“⁸² Zbog ovih riječi Austrijanci su se naljutili. Austrijski poslanik napustio je Sofiju te se je pitanje između njih zaoštrilo. Primjetno je da je knez Ferdinand htio izazvati svađu. Nakon ovih događaja otišao je kod sultana jer „bolje je poljubiti ruku Sultanu, nego plaziti pred ostalom Europom.“⁸³

Na istoku se očekuje proglašenje mira. Njemačka se odrekla proturuske politike, a u rusku prijestolnicu dolazi francuski predsjednik. Pretpostavka je da će francuskog predsjednika dočekati ruski narod, dok je cara Vilima dočekao dvor i diplomacija (a to puno govori). Protiv Engleza su se pobunili Muhamedanci u Indiji. Neki misle da se Njemačka tomu baš veseli, dok neki pak misle da su za taj ustanak krivi Rusija i Francuska jer su na svoju ruku htjeli riješiti tu pitanja. Sada se za Englesku govori da ju očekuju bune i u Europi te se je Engleska na taj način izvukla iz sklada. Neki pak misle da su se Muhamedanci ustali iz osвете zbog politike Engleza prema Turcima u Carigradu. U Carigradu Armenci su na sve poslanike Vlasti bacali praskavice jer turska vlada nije izvela obećane reforme, a Armencima je dosadašnje življenje postalo neizdržljivo. Opće je poznato da tim pokretom upravljaju Englezi.⁸⁴

U ovom broju u članku pod nazivom *Listak* stoji poziv da će se u Splitu 1. rujna u 9 sati ujutro održati skupština stranke prava u Dalmaciji. Dnevni red skupštine sastoji se od izvješća o radu stranke prava u Dalmaciji, prijedloga o boljem ustrojstvu stranke, stajališta o drugim strankama,...

U nastavku članka *Na odgovor* autor govori da im nije u planu stvarati novu stranku iako su to neki čitatelji pretpostavili u prošlom broju. Navodi se dalje da u Hrvatskoj ionako ima previše stranki te da je njihov cilj da se iz mladih iskorijeni ideja o hrvatsko-srpskom ujedinjenju. Žele održati ideje stranke prava. Bit će nepristrani prema radu svih stranaka pa čak i prema stranci prava (iako su njene pristaše) jer novine ne smiju biti stranački organi.⁸⁶

⁸² *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁸³ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁸⁴ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁸⁵ *Novi vek*, 1897., br. 4.

⁸⁶ *Novi vek*, 1897., br. 4.

5.5 Peti broj lista *Novi viek*

U petom broju lista *Novi viek* dolazi nastavak članka *Politička paljetkovanja*. Pravaštvo u Dalmaciji ustalilo se narodnim pokretom. Pavlinović je zagovarao čisto hrvatstvo bez srpske primjese (ili bilo čije) te je zagovarao načelo jedinstva, slobode i cjelokupnosti domovine. Autor smatra da je Hrvatska na raskršću. Pitanje je hoće li se ujediniti i onda kao narod dijeliti sudbinu ostalih manjih naroda ili će i dalje biti sa strane zbog tuđe pohlepe kao skup raznih čopora bez imena i bez budućnosti.⁸⁷

U članku *Mlada Europa* autor piše o Bismarcku. On se Pruskoj nametnuo svojom napadačkom politikom. Pruska bi bila znatno drugačija država da nije bilo njega, vjerojatno bi pokušavala unaprijediti obrt i trgovinu te obnoviti feudalni politički ustav. Bismarck se može usporediti sa Aleksandrom Velikim, Karlom Velikim i Napoleonom jer su i oni bili vrsni političari sa aktivnim vojničkim vrlinama.⁸⁸

U nastavku *Rana otačbine* koje nose podnaslov *Jedan dio mladosti ne shvaća budućnost Hrvatske, Hrvatsko državno pravo i Srbsko-hrvatsko pitanje* autor navodi da je najveći problem Hrvatske što je narod u njoj idealist te mu to uzrokuje najveće probleme. Autor navodi da je ideja panslavizma začeta upravo kod nas jer jedino mi propovijedamo panslavizam, jugoslavenstvo, balkanstvo,.. a svi ostali žele biti upravo ono što oni i jesu, s tim da Srbi žele biti samo Srbi, a ujediniti se žele jedino pod srpskim imenom.⁸⁹

„Kada će već jednom hrvatski narod progledati, kada će prestati mogućnost, da se po njemu šire tako pogibeljne gluposti? Poslie svega onoga što napisaše Starčević i Kvaternik, što možemo još napisati da ohladimo glave don Kihota, da razbistriamo mračnjaka, da oparimo nadutost megalomana? Kakve je ikada koristi hrvatski narod imao od svoje braće Slavena? Nije li ih on uvijek najidealnije ljubio, nije li on najjače osjećao sponu srodnosti i porietla? Pa što mu je to pomoglo? Nije stekao simpatije kod nijednoga slovenskoga plemena a kamoli da je našao pomoći!

⁸⁷ *Novi viek*, 1897., br. 5.

⁸⁸ *Novi viek*, 1897., br. 5.

⁸⁹ *Novi viek*, 1897., br. 5.

Oni za to pišu da nas je Austrija stvorila; i omalovažuju sve što je hrvatsko. Komu nisu poznate gadne pisanije Majkova, Pipina, Meščerskoga i Bekšića? Nismo li mi uvijek simpatizovali za Poljake? Oni ipak iz svoje koristi prepuštaju nas nemilosti Niemaca. Ne pišemo li mi uvijek sa najvećom simpatijom o Česima, ne pozdravljamo li uzhitom zanosa svaki njihov napredak, svaku njihovu pobjedu? A što oni o nama pišu u njihovom najvećem i najvažnijem organu? Što nismo učinili da zapriječimo gadnu pisaniju Narodnih listu, i putem novinarske polemike i zastupničkog posredovanja, pak jesu li prestali sipati klevete na nas i omalovaživati nas i našu politiku i našu povjest i posrbljivati nas? Mi smo dosta ljubili braću, dosta smo mislili za Slovene; treba već jednom da počnemo misliti za nas, da ljubimo sebe. Što znači slavenska uzajamnost? Da svi slavenski narodi rade jedni za druge. Mi naprotiv vidimo da svi Slaveni rade jedni protiv drugima, a najviše protiv nama, koji jedini u svojoj naivnosti tu uzajamnost osbiljno shvaćamo. Zašto ne bismo i mi već jednom počeli raditi za se“⁹⁰

Autor navodi da nijedan nadimak nije ubojitiji za Hrvate od onog srpskog jer kada nekom narodu otmeš ime ubio si ga. Ime je najjače obilježje naroda jer je u njemu sadržan njegov karakter, veličina i njegova duša. Oni koji misle da će pridobiti Srbe za hrvatsku stvar u zabludi su i može se reći da su politički nezreli. Autor smatra da Srbi vide Srbiju od Timoka do Triglava, od Egejskoga do Jadranskoga mora te za njih Hrvata nema. Ta ideja je uvriježena u srpskom narodu da oni ne vide razloga zašto se to ne bi ispunilo. Oni u školi ne uče o geografskoj veličini Hrvatske niti o povijesti Hrvatske i zato ju smatraju malim geografskim prostorom. Uvjereni su da Hrvati nisu narod već da ih je kao narod Austrija stvorila te će to hrvatstvo nestati kada se stvori Velika Srbija koja će biti tri puta veća negoli je bila pod Dušanom. Srbi smatraju da će Rusija slomiti Austriju i onda Srbiji pripojiti sve od Mure do Marice. U njihovim školama jezik se naziva srpski dok u hrvatskim školama inzistiraju da se jezik naziva srpsko-hrvatski što je Sabor sankcionirano na što su se oni tužili. U Banovini su se udružili sa mađaronima, a u Dalmaciji s Talijanima samo kako bi bili protiv Hrvata. Svjesni su da kada se Dalmacija spoji s ostatkom Hrvatske i kada se ostvari hrvatsko državno pravo da od Velike Srbije nema ništa i zato je svako oslabljivanje hrvatstva, jačanje srpstva.⁹¹

⁹⁰ *Novi vek*, 1897., br. 5.

⁹¹ *Novi vek*, 1897., br. 5.

U *Političkoj kronici* (Split, 8. rujna 1897.) župan Jagić, koji je postao dio vlade, nakon posjeta Rusiji tvrdi da Rusija nas ne pozna, ali bi nas mogla bolje upoznati preko nagodbenog rada. Samim time on priznaje da vlada radi malo posla, ali i obećava da će se to u budućnosti promijeniti.⁹²

Odbor je predložio svoju verziju adrese koja odgovara većini. Adresa je kratka kao i kraljev reskript na koji se odnosi. U njoj se nalaze hvalospjevi vladi i sistemu koji vlada, u njoj ne postoji stalni program već je to parafraza kraljeva reskripta. Također, dr. Brestijenski predložio je adresu koaliraca, a dr. Frank adresu čiste stranke prava. Rasprava koja se tiče adrese je jako zanimljiva. Važno je naglasiti i da su koalirci u svojoj adresi naveli da traže sjedinjenje hrvatskih zemalja te e adresa zasnovana na hrvatskom državnom pravu, zahtijevaju i ravnopravnost sa Ugarskom. Predstavnik većine, dr. Tomašić je otvorio raspravu o tome. Što se tiče sjedinjenja Hrvatske sa Međimurjem smatra da je za to kasno jer kad su Mađari to trebali učiniti nisu marili za to. Što se tiče Rijeke, tu treba privola i Hrvatske i Mađarske i Rijeke. Bosna barem nekim dijelom pripada Hrvatskoj, ali to pitanje nije bilo riješeno ni za monarhije. Također smatraju da nije ni pravo vrijeme govoriti o sjedinjenju sa Dalmacijom. Suprotno njemu, Pavao Rauch zagovarao je sjedinjenje sa Dalmacijom. Zastupnik Smičiklas govorio je pak o povredi nagodbe. Grof Khuen istaknuo je da je se smjenama vlade sustav unaprjeđivao, odnosno da ono što jedna vlada nije napravila druga bi i tako bi se one izmjenjivale. Također, ako očito je da se u Zagrebu provodi volja Mađara jer ono što ne bi netko iz vlade učiniti zbog kojekakvih razloga, oni bi našli nekoga drugog u Banovini da to obavi za njih. Dr. Frank kritizirao je adrese drugih i zagovarao adresu Čiste stranke prava. Zastupnik Gjurgević smatra da je koalicija sa Srbima susretljiva. Njegova stranka podržati će bana koji je učinio puno za Srbe. Govor dr. Potočnjaka bio je žustar. On se slaže sa zajedničkim težnjama sa Srbima dok za nijednu adresu nije. Dr. Mazzura smatra da je adresa koalicije izraz programa obzoraša zajedno sa strankom prava. Dr. Brestyenski brani svoju adresu jer su se svi u njoj složili da su protiv sustava, a ne protiv položaja Ugarske ili Monarhije. Na glasovanje je primljena adresa većine.⁹³

Izbrani su i stipendisti. U Rijeci je početkom godine bila borba za očuvanjem autonomije. Dr. Maylander postao je načelnik pobjedom autonomne stranke s potporom riječkih Hrvata. Donesen je novi kazneni zakon o novinama koji se tiče i Rijeke pa se na neki način dira u njenu sudbenu

⁹² *Novi vek*, 1897., br. 5.

⁹³ *Novi vek*, 1897., br. 5.

autonomiju.⁹⁴ Nijemci su odbili sastati se na skupštini sa Česima te je skupština odgođena. Predsjednik Francuske dočekan je u Rusiji od strane ruskog naroda sa velikim oduševljenjem. Ruski car Nikolaj II. Otišao je u Poljsku kako bi se izmirio sa Poljacima. Poljaci su i skloni pomirenju jer od zapadne Europe ne očekuju ništa dobro.⁹⁵

U ovom broju po prvi puta počinje izlaziti *Mali viestnik* u kojem će se objavljivati vijesti o radu stranke prava na zahtjev mnogih čitatelja. U Splitu je bila skupština stranke prava koja je trajala dva dana. Tom skupštinom predsjedao je A. Trumbić. Izabrani su članovi izvršnog odbora te članovi vrhovnog izbornog odbora. Osudili su domovinaše jer su oni priznali srpsku narodnost (osim hrvatske) u hrvatskim zemljama. Također, skupština stranke prava prosvjeduje protiv događaja u koje je bila upletena narodno-hrvatska stranka na Visu, u Makarskoj i drugdje, osuđuju petljanje sa Talijanima i Srbima na štetu Hrvatske. Izjavili su da će se boriti protiv svih onih koji budu protiv slobode i jedinstva hrvatskog naroda.⁹⁶

5.6 Šesti broj lista *Novi vek*

Šesti broj lista *Novi vek* donosi nastavak *Rana otačbine (Jedan dio mladosti ne shvaća budućnost Hrvatske, Hrvatsko državno pravo i Srbsko-hrvatsko pitanje)*. U njemu autor upozorava da je naša dužnost proučavati svaki korak koji Srbi rade. Smatra da goreg neprijatelja od Srba nema te da njih nema lakše bi se obračunali s Nijemcima, Talijanima i Mađarima. Poziva Hrvate da moraju braniti svoja prava jer to je jedini način da pozovu Srbe na slogu. Srbi se trebaju odreći ideje „posrbljenja“ Hrvata. „*Mir, sloga, jedinstvo Srba i Hrvata, danas nisu nego izdajničke rieči.*“⁹⁷ Jedan dio mladosti se okuplja oko *Hrvatske* i oko *Narodne misli* i oni ne shvaćaju spor koji postoji između Srba i Hrvata. Oni misle da se treba odreći hrvatskog državnog prava zbog volje prema Srbima. Autor to objašnjava na način da se mi moramo odreći želje da Hrvatska bude slobodna i ujedinjena jer to smeta Srbima te se pita što će biti od hrvatskog naroda i zemlje ako se odrekemo hrvatskog državnog prava. Smatra da postoje samo dva rješenja, da budemo i dalje njemački i

⁹⁴ *Novi vek*, 1897., br. 5.

⁹⁵ *Novi vek*, 1897., br. 5.

⁹⁶ *Novi vek*, 1897., br. 5.

⁹⁷ *Novi vek*, 1897., br. 6.

mađarski robovi ili da umjesto hrvatskog državnog prava bude srpsko te da postanemo srpskim narodom. Možemo biti mađarski i njemački plijen ili se posrbiti. Traži od mladih da mu oni objasne koji izlazi osim ova dva postoje. Misli da se u školama mladost odgaja u ropstvu, da se ubija svaki pokušaj slobodne i samostalne misli. Smatra da je i vjerski i moralni odgoj mladosti slab i nizak te da u školama se radi na tom da se stopira patriotizam i nagon za vjerskim pitanjima, a to dvoje može stvoriti hrvatsku državu. U čitankama, ali i u drugim knjigama hrvatsko ime i povijest su zapostavljeni.⁹⁸

U *Političkoj kronaci* (Split, 23. rujna 1897.) autor nas izvještava da se je zasjedanje osam županija dogodilo te da je rasprava o adresi samo tužna slika društvenih i političkih odnosa. Misli da Rijeku čeka sudbina Međimurja iako se neki „otačbenici“ trude zadržati ju u „naručju majke Hrvatske“. „Otačbenici“ su održali skupštinu na kojoj se je autor nadao da će ta skupština svojim zastupnicima narediti da naglase zahtjev da se Dalmacija ujedini sa Hrvatskom, zbog nereda u Cislajtaciji, jer pravog rješenja narodnih pitanja u ovoj polovici Monarhije nema bez sjedinjenja. Najbolje narodne sile istrošene su u borbi za sjedinjenjem, ali još nisu imale nikakva uspjeha. Sprema se i nova zamka protiv jedinstva Hrvatske protuhrvatskim rješenjem bosanskog pitanja. Ako bi se 1898. godine zapadna Bosna i Hercegovina s desne obale Neretve pripojila Dalmaciji i Cislajtaciji, a ostali dio Bosne i Hercegovine sa južnom Dalmacijom ispod Neretve Translajtaciji to bi za Hrvatsku bio najteži mogući udarac od strane njenih dušmana. „*Tada bi morali bolno uzkliknuti: finis Croatiae!*“⁹⁹

Autor smatra da je sada pravo vrijeme da se i sam narod, ne samo predstavnici naroda, bore za sjedinjenjem. Mnogi pak smatraju da taj pokret ne bi imao uspjeha jer ne bi kod odlučujućih faktora našao odaziv. Ako bi se bosansko pitanje riješilo preko „naše glave“ i ako bi se Bosna i Hercegovina razdijelila tada bi Hrvati, ali i katolici postali manjina. Autor misli da postoji tendencija da se ovdje podupire vjerska mržnja i da nas se dijeli na tri dijela kako bi se među sobom poubijali. U Ljubljani je održan sastanak koji nosi naziv sveslovenski i istarsko-hrvatski na kojem je donijet veći broj rezolucija. Narodni zastupnici iz Zagreba barun Rukavina, David Starčević i dr. Potočnjak te vitez Vuković iz Dalmacije smatrani su gostima. Rezolucije se tiču neprilika u Istri i slovenskim zemljama. Istaknuta je i jaka solidarnost južnih Slavena sa sjevernom

⁹⁸ *Novi vek*, 1897., br. 6.

⁹⁹ *Novi vek*, 1897., br. 6

braćom, Česima i Rusima. Dosta stvari bilo je protiv hegemonije Nijemaca i Mađara ali ipak niti jedna rezolucija nije bila protiv rušenja tog dualističkog sustava. Gosti iz Banovine su izjavili da njima nije bitno kako će se zvati država stvorena na slavenskom jugu, Slovenija ili Hrvatska, samo da se oživotvori. S ovim pripravama Slovenci i dalmatinski Hrvati idu u Carevinsko vijeće. Delegati desnice zajedno s Vladom žele uništiti opstrukciju manjine, ali ne zna se još kojim sredstvima. Postoji opasnost da tim istim sredstvom kojim većina uništi manjinu, austrijska vlada iskoristi protiv većine i njih pretvori u manjinu u bilo kojem trenutku. Autor upozorava da i dalje žive u tradicionalnoj Austriji u kojoj vladaju Nijemci i vladat će dok ustraje ovaj ustav. Protiv ustava se treba boriti i njega srušiti i tek onda većina može biti sigurna da će i većinom ostati. On smatra da ovo zastupništvo neće još dugo trajati te se pita kako austrijski državnici, raspuštanjem Carevinskog vijeća, misle riješiti sva pitanja oko kojih se vijekovima spore.¹⁰⁰

U Ateni je potpisan mir između Grčke i Turske. Također, Engleska i Njemačka su se sporazumjele da se imenuje europsko povjerenstvo koje će kontrolirati grčke financije kako bi imali jamstvo da će Grčka ispuniti svoje obveze prema vjerovnicima na što je i sama Grčka pristala. Ipak, ovim mirom nisu riješeni sukobi na Istoku. Europa još uvijek nije ispunila svoje obećanje dano Kreti, a tiče se autonomije. Europski brodovi su i dalje tu, a otok i dalje strada iako nije u potpunoj anarhiji. Međutim, ne bi bilo iznenađenje da opet krenu nemiri, a krivci za to bile bi europske vlasti jer ne poštuju volju naroda na Kreti. Nametnuli su im svoju volju dok su im nudili blagodati autonomije koju još uvijek nisu dobili. Na Kubi je Španjolcima otet grad Victoria od strane ustaša. Španjolski general Veyler omalovažava taj uspjeh iako se je on dogodio baš onda kad su Španjolci javili da je ustanak ugušen. To je dalo dodatni vjetar u leđa ustašama na Kubi i na Filipinima te daje povoda Američkom sjevernom savezu da se zauzme za Antile. Posljedice će se ubrzo pokazati, a Španjolsku čekaju velike kušnje bez obzira što su obećali reforme na Kubi. Španjolska je već sada financijski iscrpljena jer svaki dan troši veliku količinu novaca (milijun i pol maraka) zbog ratnog stanja na otoku. Autor misli da bi za Španjolsku bolje bilo kada bi prepustila otok samom sebi i svojoj sudbini. Tokom boravka francuskog predsjednika u Petrogradu, talijanski kralj se najavio njemačkom caru. Međutim talijanske novine i dalje pišu protiv Njemačke, a ističu simpatije prema Francuskoj. Vilim II. dolazi u Austro-Ugarsku Monarhiju zbog vojnih vježbi u Totisu te onda ide

¹⁰⁰ *Novi vek, 1897.*, br. 6.

u Slavoniju na lov (to je već odavno običaj kod saveznih dvorova). Može se reći da su odnosi između vladara triju saveznih Monarhija najbolji.¹⁰¹

Mali viestnik (Organizacija stranke prava) donosi nam izvještaj iz Splita sa skupštine stranke prava na kojoj je zaključeno da se „uredba rada“ mora mijenjati. Skupština je odlučila da Biankini, Krstelj, Prodan, Tresić i Trumbić naprave novu, kraću i detaljniju te su ju predložili skupštini na odobrenje i na kraju je odobrena. Iza toga biran je izvršni odbor i izborni odbor. „*Za predsjednika je izabran Juraj Biankini za podpredsjednika dr. Trumbić, a za tajnika dr. Tresić Pavičić. Pošto je sjedište eksekutivnog odbora u Splitu, a tu se e nalaze nego dva prava njegova člana, bi izabran za privremenog blagajnika član zamjenika g. Mate Jankov.*“ Izvršni odbor imao je zadaću organizacije stranke prava.¹⁰² Nova uredba glasila je:

„Članak 1. : Cilj stranke prava u Dalmaciji jest oživotvorenje državne samostalnosti i jedinstva cjelokupne hrvatske kraljevine. Članak 2. : Vrhovna oblast stranke prava jest obća skupština, koja se ima sastati barem jedan put na godinu u jednom mjestu Dalmacije, koje će opredieliti eksekutivni odbor. Članak 3. : Obća skupština bira eksekutivni odbor od godine do godine. Eksekutivni odbor odgovara za svoj rad obćoj skupštini. Članak IV. : Eksekutivni odbor sastoji se od sedan članova, koji biraju izmedju sebe predsjednika, podpredsjednika, tajnika i blagajnika. Osim pravih članova skupština imenuje četiri zamjenika, koji do potrebe zamjenjuju prave članove. Odbor pravovaljano odlučuje ako je na sjednici najmanje pet članova. Članak V. : Glavna zadaća eksekutivnog odbora jest čuvati program stranke, poticati njezin rad, obavljati sve poslove, koji zasiecaju u interese stranke; provadjati zaključke skupštine, nastojati o ustrojenju mjestnih sborova i bditi nad njihovim radom. Članak VI. : Pristaše stranke prava moraju u svakome mjestu ustrojiti svoj mjestni odbor. Zadaća je mjestnih sborova širiti načela stranke prava; držati imenik očevidnosti svih članova stranke prava u dotičnome mjestu i okolici, od kojega će jedan prijepis svake godine koncem siečnja priobćiti eksekutivnome odoboru. Mjestni sbor bira svoj odbor koji imade u svome djelokrugu iste dužnosti kao i eksekutivni odbor, kojemu je za svoj rad odgovoran. Članak VII. : Svaki član stranke prava dužan je plaćati blagajniku mjestnoga odbora članarinu od najmanje 10 novčića na mjesec, za zakladu stranke prava. Skupštinu imenuje svake godine tri pregledača, koji izvješćuju o računima eksekutivnog odbora.

¹⁰¹ *Novi viek*, 1897., br. 6.

¹⁰² *Novi viek*, 1897., br. 6.

*Svaki član koji je unesen u imenik očevidnosti i plaća redovito članarinu imade pravo pristupa i glasa na skupštini. Članak VIII. : Obća skupština stranke prava bira svake godine posebni odbor od 10 lica, kojemu nema pripadati nijedan zastupnik i koji u slučaju političkih izbora, saslušavši zanimane čimbenike, osobito mjestne odbore, neopozivo odlučuje o svim izbornim poslovima i postavlja kandidate. Odbor pravovaljano odlučuje, ako je prisutna većina članova. Kad se ovaj odbor ne bi mogao sastati zamjenjuje ga eksekutivni odbor.*¹⁰³

Tresić Pavičić poziva sve pristaše stranke da što prije ustroje mjesne odbore kako bi se stranka što prije organizirala jer je došlo takvo vrijeme da ne znaju što se već sutra može dogoditi.¹⁰⁴

5.7 Sedmi broj lista *Novi vek*

U sedmom broju lista *Novi vek* izlazi novi nastavak *Rana otačbine* u kojem autor govori o svetom povijesnom pravu. Povijesno pravo temelji se na neprekinutoj samostalnosti neke države. To pravo su imale samostalne kraljevine i ono je najstarije u Europi. Mnogi narodi ga nemaju jer oni nisu povijesni narodi, tj. u povijesti nisu igrali nikakvu ulogu. Državno pravo pak imaju svi narodi, a kod nas se ta dva prava sudaraju i hoće slobodnu i ujedinjenu državu Hrvatsku. Ako se povijesno državno pravo osniva na otimačini, ono ne vrijedi. Ova prava ne mogu se uništiti, osim ako se narod izbriše sa zemlje. U povijesti hrvatski narod nije tlačio nijedan narod te se nije očešao o ničije državno pravo.¹⁰⁵

Politička Kronaka (Split, 8. listopada 1897.) izvještava o strašnom događaju u mjestu Sjeničak. Ondašnji stanovnici uplašili su se da im ne bi mađarsku zastavu izvjesili na crkvu. Činovnici Brozović, Cvijanović i Damjakić su došli zbog službenih poslova. Seljaci su mislili da su došli izvjesiti zastavu te su ih pretukli na smrt, a zatim je došla vojska i oružjem osigurala mir. To razbojništvo dalo je povoda vladi u Zagrebu da proglasi kazneni sud u dvanaest kotara. Razlog tomu je taj što su se svugdje u to vrijeme javljali nemiri. Zbog političkog obilježja ovog zločina za pretpostaviti je da će biti teških posljedica. Stoji pitanje, tko je seljacima rekao da će im vješati

¹⁰³ *Novi vek*, 1897., br. 6.

¹⁰⁴ *Novi vek*, 1897., br. 6.

¹⁰⁵ *Novi vek*, 1897., br. 7.

zastavu na crkvu.¹⁰⁶ Mnogi misle da će buna uspjeti ako se dogodi, no povijest nas je poučila da nije tako već kad se buna dogodi obično se tiranija pojača. Jedino mjesto gdje bi bune mogle uspjeti je Istok jer te bune podržava Europa zbog svoje koristi.¹⁰⁷

Autor nadalje smatra da sve mjere koje zagrebačka vlada poduzima samo škode njoj samoj, a nisu ni od koristi hrvatskom narodu. Zbog ovog događaja ugled grofa Khuena Hedervarya će se vjerojatno poljuljati kod Mađara jer Hrvati mrze i njih i njihovu zastavu te on zapravo nije uspio u svojem poslu. Zbog toga bi Mađari mogli na njegovo mjesto staviti čovjeka za kojega misle da će bolje odraditi posao. To Hrvatskoj ne bi koristilo. Kada bi na primjer uvjeravanje hrvatskih zastupnika u peštanskom saboru o radu Hedervarya njemu i pomoglo on bi morao, da održi svoje mjesto, ostvariti uspješnije ostvarenje mađarske državne ideje u Hrvatskoj.¹⁰⁸

U peštanskom gradskom zastupništvu raspravljalo se je o dočeku njemačkog cara. Zastupnik Kašić ustao je i govorio protiv svečanosti koja bi se trebala njemu prirediti jer smatra da je dosta više da budu njemačko oruđe protiv „Slavenske braće“. Smatra da im je budućnost spojena te da se trebaju s njima izmiriti. Ipak on je jedini bio protiv svečanosti. Doček je bio veličanstven jer su se Mađari vodili time da je ta svečanost posvećena njima samima, a ne svom kralju. Ipak ne zna se ima li u Mađarskoj ljudi koji misle isto kao i Kašić. Njemački car je u Budimpešti održao svoju poznatu zdravicu kojom su oni bili oduševljeni i istaknuo je kako su Mađari spremni umrijeti za svoga kralja. U zdravici je spomenuo svoje poznavanje mađarske povijesti. Car je pak htio oduševiti, ne Mađare, već Trojni savez, a bez mađarske potpore Trojni savez ne bi mogao opstati.¹⁰⁹

Također, rumunjski kralj Karol dolazi u posjetu u Budimpeštu zajedno sa svojom kraljicom. Ovim posjetom kralj želi pokazati potporu Trojnom savezu i potporu mađarsko-njemačkoj politici. Ostaje nam saznati hoće li taj posjet poboljšati životne uvjete tri milijuna Rumunja što žive u Ugarskoj ili će ih pak pogoršati. Mađare pak treba pripremiti da budu odani, a na Slavene i ime narodnosti se ionako malo obaziru.¹¹⁰

Engleska vlada ostavila je svoje povlastice u Tunisu gdje vlada Francuska, isto kao što u Egiptu vlada Engleska. Ova popustljivost Engleske prema Francuskoj smatra se prvim korakom

¹⁰⁶ *Novi vek*, 1897., br. 7.

¹⁰⁷ *Novi vek*, 1897., br. 7.

¹⁰⁸ *Novi vek*, 1897., br. 7.

¹⁰⁹ *Novi vek*, 1897., br. 7.

¹¹⁰ *Novi vek*, 1897., br. 7.

pomirenja odnosno zbližavanja Engleske i Francuske, a samim time i Rusije. Ipak, mnogi su mišljenja da će trebati još vremena da se napetosti između Engleske i Francuske smanje zbog engleskog zaposjedanja Egipta. Samim time Engleska će još neko vrijeme ostati sama između dvije skupine saveznika. Što se tiče položaja Anglo-Indijanca na Afganistanskoj granici, bio je težak dok je trajala defenziva, ali otkad traje ofenziva položaj im se je promijenio. Generali Elles i Bload su zauzeli tvrđavu Lockart. Zbog ovih pobjeda pokret u Indiji neće tako lako završiti zbog samih razloga koji su ga i pokrenuli. Englezi imaju neke poruke o ovom pokretu. Kažu da je ovaj pokret počeo jer je se u Muhamedancima probudilo vjersko čuvstvo zbog propagande iz Turske. Svi Muhamedanci u svijetu ističu odanost Carigradskom sultanu te priznaju njegovu vrhovnu vjersku vlast nad svim sljedbenicima islama. Cilj ovog pokreta je sjediniti sve Muhamedance pod jednom upravom, upravom Kalifa iz Carigrada. Utemeljitelji islama su bili Arapi, a Turci su tatarski narod koji je došao na ove prostore iz visočja Azije. Postojale su četiri poglavice pravovjernih Muhamedanaca, a to su carigradski sultan, car Maroka, šerif u Meki i emir u Bokari. Svaki od njih zastupao je različita vjerska i politička načela. Danas je pak šerif u Meki činovnik carigradskog sultana, emir u Bokari podanik je Rusije, car u Maroku jedva se održava zbog unutarnjih borbi i neprijatelja Francuza i Španjolaca, a carigradski sultan je zadobio sada više ugleda nakon završetka rata sa Grčkom te se on smatra glavom Muhamedanske vjere. Muhamedanci se danas žele ujediniti i ograditi se od nevjernika. Zbog toga ovaj vjerski pokret koji se rađa nosit će sa sobom velike političke posljedice i u Europi.¹¹¹

Mali Viestnik donosi ocjenu *Novog vieka* koju je u 75. broju *Katoličke Dalmacije* napisao A. Milićević, nadpop Nerežišća. „Nijedan još list barem u našoj Pokrajini, što znam, nije se obširnije bavio *Novim Viekom*, koji evo brzo dovršnje treći mjesec svoga obstanka. *Novi Vie* ugledao je božje svjetlo pod prilično lošim i nepovoljnim auspicijima, barem izvanjski. Naši su ga listovi u istinu preporučili, nu onim običnim riečima, kojim se kod nas slični pojavi bez razlika preporučuju. *Novi Vie* po mojem mnenju, već i u samom početku zaslužio je nješto više. Nosio je bo izvanjsku oznaku, koja ga silno preporučivala, biva imena njegova urednika i glavnoga mu suradnika: *Tresića i Šegvića*... Ja izpoviedam, da, čim sam doznao za glavne utemeljitelje *Novog Vieka* sa književne njegove strane, tj. za *Tresića i Šegvića*, bio sam na čistu o podpunom uspjehu lista...“¹¹²

¹¹¹ *Novi viek*, 1897., br. 7.

¹¹² *Novi viek*, 1897., br. 7.

5.8 Osmi broj lista *Novi vek*

Osmi broj lista donosi novi nastavak *Rana otačbine* u kojem Tresić Pavičić progovara o pitanju Istre koju smatra integralnim dijelom Hrvatske. Iako u Istri živi jedna trećina Talijana, to nije krivica Hrvata. Stranka prava nigdje nije navela ili pak izjavila da će Talijane mučiti kao što oni nas muče. Hrvati nikada nisu u tuđe dirali, dok u Dalmaciji u uredima još uvijek se koristi talijanski jezik, a u Istri čak i ubijaju one koji zapjevaju hrvatsku pjesmu. Što se tiče slovenskih zemalja, Stranka prava ih ne svojata već ih dobrovoljno poziva ako žele da se pridruže Hrvatskoj. Međimurje, Rijeka i prekodravske hrvatske zemlje ni „omladincci“ ne bi dali Mađarima. Stranka prava jedino još Bosnu i Hercegovinu ima u svojem programu, a obzoraši pa i neki domovinaši ne traže ju za Hrvatsku.¹¹³ Autor zatim objašnjava kako Bosna i Hercegovina pripadaju Hrvatskoj te govori o povijesnom pravu Bosne i Hercegovine. Također napominje da ondje ima i pravoslavaca koji se poistovjećuju sa Srbima. Na kraju zaključuje slijedeće: „*Najbolje bi bilo, kad bi se moglo dati Srbom što je srbsko, a Hrvatskoj što je hrvatsko. Na to bi svaki pošten Hrvat rado pristao, ali kako? Kako da se to izvede, kada nije moguće opredieliti teritorijalne granice izmedju Srba i Hrvata, pošto su Srbi razasijani na sve strane isto tako kao i Hrvati obiju vjera? Zar da u Sarajevu vlada jedna srbska a druga hrvatska vlada; i tako u svakomu i najmanjemu selu? To je nemoguće!*“¹¹⁴

Politička Kronaka (Split, 23. listopada 1897.) govori nam o događajima u Banovini koji su smeli političke krugove. Nakon ubojstva u Sjeničaku i u drugim mjestima izbili su neredi. Mržnja koja je uperena protiv Mađara je očita te neredi izbijaju u mjestima u kojima je većina ljudi kršćana. Pitanje je zašto se puk huška na bune i na nered. Autora zanima je li to zbog slobode, zbog vjere i jedinstva tj. za „krst častni i slobodu zlatnu“¹¹⁵

Na puk se potiče mržnja prema javnim nametima koji su temelj državnog opstanka. Puk vidi da njihov novac ide drugome, a ne vidi od toga nikakvu korist. Međutim, kada se kod puka stvara i potiče mržnja prema nametima time se onemogućava i učvršćivanje svakoga državnog organa, a

¹¹³ *Novi vek*, 1897., br. 8.

¹¹⁴ *Novi vek*, 1897., br. 8.

¹¹⁵ *Novi vek*, 1897., br. 8.

bez javnih nameta, bez poreza država postojati ne može. Danas je ta mržnja usmjerena protiv vlade grofa Khuena Hedervarya, a već sutra to može biti protiv vlade Stranke prava. Zato nije baš pametno kod puka potpirivati mržnju prema porezima. Na taj način svaka vlada bi mogla biti srušena ako netko obeća ukinuće nameta i poreza, a već je rečeno da bez poreza nema ni države stoga nijedna vlada se ne bi mogla ni održati na vlasti.¹¹⁶

Za vladu Khuena Hedervarya može se slobodno reći da nije čvrsta te je po Zagrebu je primjetna snuždenost njenih pristaša. Zbog toga se već razmišlja o oživotvorenju članka nagodbe o sjedinjenu Dalmacije. To pitanje trebalo bi se smatrati glavnim i u Banovini i u Dalmaciji. Autor smatra da je to uvjet kako bi se neki političari mogli nazvati Hrvatima. Ona stranka koja uspije provesti sjedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom steći će veliku popularnost. Kada bi Mađari to izveli i oni bi u očima mnogih stekli simpatije. Samo u Beču su protiv sjedinjenja jer kažu: „*Dalmacija je sjegurnija dinastiji ostane li u svezi cizlitaavskoj nego ako postane pokrajinom Krune svetoga Stjepana*“.¹¹⁷

Kruna je nagradila Mađare za svoju lojalnost te će im u Budimpešti izgraditi deset spomenika o svom trošku. Otpor bečkim krugovima Mađari bi mogli slomiti, ali onda bi se moglo dogoditi da se poveća broj „reakcionaraca“¹¹⁸ i oni u tome vide propast svog povlaštenog položaja. Ipak oni ove razloge ne žele priznati već navode da je Dalmacija pasivna i samo bi opteretila njihov proračun. Mađari ne bi trebali plaćati deficit za Dalmaciju, a i kada bi se dogodilo da moraju plaćati deficit on bi prestao nakon par godina kada bi napredna uprava unijela blagostanje. U bečkom parlamentu se već neko vrijeme odigrava „predstava“ koja će loše završiti za Hrvate. Autor ne razumije zašto zastupnici hrvatskog naroda podrazumijevaju pod izrazom „zgodan čas za sjedinjenje“ jer prema autoru taj čas je sada. Nijemci su i sami svjesni da Hrvati ne pripadaju njima te oni sami rješavaju veze sa Cislajtanimom. *Narodni List* o tom ni ne piše dok *Jedinstvo* u jednom od zadnjih brojeva ističe da su naši zastupnici spremni podnijeti žrtvu za ljubav ostalim Slovenima u parlamentu. Hrvati ne znaju koje su to žrtve koje bi se mogle dogoditi s njihove strane osim da se odreknu težnje da se Dalmacija i Hrvatska sjedine. Ako bi to bila ta žrtva to bi ujedno bila i

¹¹⁶ *Novi vijek*, 1897., br. 8.

¹¹⁷ *Novi vijek*, 1897., br. 8.

¹¹⁸ To je bio mađarski naziv za Hrvate. Po definiciji reakcionar je onaj koji zastupa i brani političku i društvenu reakciju (nazadnjak). https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=dlpmXxU%3D (pristup 15.7.2023.)

veleizdaja naroda. Slavska solidarnost ne bi smjela biti na štetu Hrvata. Ipak autor se ne nada povoljnom rješenju ovog pitanja još nekoliko godina.¹¹⁹

Zanimljivo je to da je već trideset godina na vlasti stranka koja svoj rad zasniva na nagodbi, a i dalje nije izvela najvažniji postulat te iste nagodbe. To nam govori da oni to ili nisu mogli ili nisu htjeli izvesti. Svakako su izgubili razlog svog daljnjeg političkog rada te bi se trebali povući. Zato se ni danas ne treba nadati dobru jer izvana su oko Hrvatske jaki protivnici, a Hrvatska je iznutra razrovana. Kada bi se i danas moglo riješiti to pitanje, opozicija ne bi bila ta koja ga je riješila jer bi Mađari to radije prepustili onima koji su dokazali privrženost Mađarskoj. Ipak, autor smatra da će držeći se načela Stranke prava doći trenutak kada će zastupnici koji su izabrani od strane naroda na temelju sveopćeg izbornog prava riješiti sami to pitanje bez utjecaja ikojeg naroda te dati Hrvatskoj ustav.¹²⁰

U Monarhiji je predložen Parlamentarni provizorij na godinu dana te će se izraditi i raspraviti novi nacrt financijske nagodbe između Austrije i Mađarske te zatim između Mađarske i Hrvatske jer se do kraja ove godine ne može stići napraviti. Tada će cijela Monarhija biti na provizornom temelju. U Španjolskoj je nova vlada došla na vlast te se je vođa liberalne stranke Sagasto odlučio na promjene uprave glavnog grada. General Veyler je otišao iz Kube, a umjesto njega je došao general Blanco te je sa sobom poveo 20 tisuća vojnika sa osnovom autonomije Antila. Ta autonomija bi trebala omogućiti razvoj otoka pod vrhovnim nadzorom Španjolske. Ostaje pitanje hoće li to Kubanci nakon dvije godine borbe prihvatiti. Autor pretpostavlja da će kubanska vlada nastaviti sa borbama. Priča se da je osnova autonomije izrađena prema uputama Sjedinjenih država te ako ju Kubanci ne prime neće više imati ni moralnu ni materijalnu potporu. Zbog toga se Španjolska može nadati uspjehu. Ukoliko Amerikanci i dalje budu pomagali ustaše, autonomija neće biti „melem na rane otoka“. Dovršeni su pregovori između Turske i Grčke i s time su velike vlasti dale izjavu da je njihova zadaća dovršena. U Grčkoj su počeli prosvjedi protiv europskog nadzora njihovih financija te je Rallisovo ministarstvo zbog glasova nepovjerenja moralo dati ostavku. Naslijedilo ga je Zaimisovo ministarstvo (u njemu je jedan Nijemac te jedan katolik) te su oni kada su dobili glasove povjerenja odgodili skupštinu i raspravljali s predstavnicima vlasti o II. i IV. članku ugovora koja se tiču financija i otpusta turskih četa iz Tesalije. Ipak morat će se podvrći

¹¹⁹ *Novi vijek*, 1897., br. 8.

¹²⁰ *Novi vijek*, 1897., br. 8.

ovim točkama ugovora. Pozornost velikih vlasti je zahvaljujući grčko-turskim ratovima bila odvrćena od Krete (prvi razlog sukoba) te je sada Kreta u još gorem stanju pred očima Europe. Zbog toga je Turska poslala dopis velikim vlastima da se to pitanje riješi iako velike vlasti smatraju da je to riješeno kada su ponudili autonomiju stanovnicima Krete.¹²¹

U *Malom viestniku* možemo vidjeti da još nema velikog rada u Stranci prava te je zbog toga izvršni odbor poslao poziv svim „otačbenicima“ da se počnu organizirati. Jedino se u Splitu počelo raditi te je za pretpostaviti da će se u Splitu prvo pravaši sastati u organizirano tijelo te samim time i prednjačiti pred drugima. Narodna pitanja počela su se zaplitati, a kriza u Austriji je sve bliža. Nijemci imaju u planu riješiti se nekoliko pokrajina da bi mogli lakše vladati, a zastupnik Schönerer traži da se Dalmacija pripoji Hrvatskoj. U članku se poziva na slijedeće: „*Organizujmo se da nas svaka nepogoda nadje sjedinjene kao klisuru, spremne provesti tisućljetno zvanje i zadaću Hrvatske!*“¹²²

5.9 Deveti broj lista *Novi vek*

Deveti broj lista *Novi vek* donosi predzadnji nastavak *Rana otačbine*. U članku se uspoređuju Srbi i Hrvati. Autor tvrdi da su Hrvati snošljivi jer omladince ne proglašavaju izdajicama domovine koji siju ropstvo, sužanjstvo i smrt po hrvatskom narodu, one koji žele paralizirati Hrvate da ne misle svojom glavom dok ih „srbska haždaja proguta“.¹²³ Srbi naspram Hrvata nisu snošljivi, također Hrvati su napredniji kulturno te su čak i sposobniji od Srba baratati državnim poslovima. Nadalje, geografski položaj nam pokazuje da Dalmacija i Hrvatska trebaju i moraju biti jedno. Bosna isto ne može biti ništa bez Dalmacije i obratno. Prema državnom ustroju Monarhije, u kojoj su sve hrvatske zemlje, pokazuje nam da će u Bosni prije prevladati hrvatska ideja nego srpska. Borba između Srba i Hrvata ne može odjednom nestati kao što bi omladinci htjeli te se samim time ne može od njih stvoriti jedan narod i jedna država. Za Bosnu i Hercegovinu može se reći da se nalaze pod vlašću Monarhije, a vladar Monarhije je i kralj Hrvatske, a kao kralj Hrvatske on ima

¹²¹ *Novi vek*, 1897., br. 8.

¹²² *Novi vek*, 1897., br. 8.

¹²³ *Novi vek*, 1897., br. 9.

pravo na Bosnu i Hercegovinu. Važno je naglasiti da je se pri preuzimanju Hrvatske on zakleo da će Hrvatskoj kraljevini vratiti sve njezine bivše pokrajine.¹²⁴

Nijemcima i Mađarima ponestaje snage da istisnu narodne težnje za slobodom ne samo kod Hrvata već i Čeha, Poljaka, Slovenaca, Rumunja, Slovaka. Leon Sentupery piše djelo pod nazivom *L'Europe Politique* u kojem progovara o Hrvatskoj i hrvatskom državnom pravu u svakoj raspravi koja se tiče Austro-Ugarske Monarhije. Dalje u članku autor donosi prijevod članka koji nosi naziv *Question Croate* (hrvatsko pitanje). U članku se može primijetiti da što nas Mađari više tlače u narodu se jača narodni duh. Hrvati ne rade ništa po pitanju simpatija Europe, ali one se ipak javljaju same od sebe zato što je borba Hrvata sveta i Hrvati moraju pobijediti po božjoj pravdi. Hrvatska bi bolje prošla kada bi mladost razvikala po Europi kroz kakve sve patnje Hrvatska prolazi umjesto da niječu hrvatsko državno pravo koje i tuđinci čak priznaju.¹²⁵

Najveća zapreka tomu da se riješi pitanje sa Srbima je upravo popuštanje prema njima. Jedino bi otvorena borba s njima malo po malo razriješila problem. U svakoj državi u Europi postoje stranci, ali opet niti jedna država nije odvojila njihovu narodnost od svoje i stvarala novu. To ne bi smjeli činiti ni Hrvati pogotovo kada je jezik pravoslavnih isti kao i jezik Hrvata. Postoji mnogo i pravoslavnih Hrvata i ne dozvoljavaju da ih se naziva Srbima. Ako se netko želi pak nazivati Srbinom to je njegova stvar. Stranka prava tvrdi da će raditi na tom da se Srbi i Hrvati zbliže, ali to se ne može dogoditi sve dok Srbi ne prestanu težiti za uništenjem Hrvatske i dok ne prestanu težiti za hrvatskim zemljama. Ipak, jedini uvjet mira je borba.¹²⁶

Politička Kronaka (Split, 8. studenog 1897.) govori o tom da dualistički sustav između Ugarske i Hrvatske polagano puca. Treba se naći novi državnik koji će nešto izmisliti da ga održi na životu, a to bečki parlament više ne može. Kada su Mađari i Austrijanci dogovorili zajedničke poslove između njih je nastala financijska nagodba koja je ugovarala kako će i koliko će tko doprinostiti za zajedničke troškove. To je odlučeno prema poreznoj snazi država te je tako ispalo da Austrija pokriva 70%, a Ugarska 30% zajedničkih troškova. U to Hrvatska nije direktno ulazila te su za nju to ugovarali Mađari. Hrvatski „slavosrbi“ priznali su i zajedničke troškove i druge posebne troškove sa Mađarskom te je se i za to uzela porezna snaga Hrvatske. Hrvatska je prema tomu

¹²⁴ *Novi vijek*, 1897., br. 9.

¹²⁵ *Novi vijek*, 1897., br. 9.

¹²⁶ *Novi vijek*, 1897., br. 9.

trebala platiti 6.44%. Kada je bila revizija nagodbe 1873. godine te su se poslovi između Hrvatske i Mađarske podijelili na pola tada se je i povećao iznos koji je Hrvatska trebala plaćati. Ipak 1880. godine na ponovnoj reviziji nagodbe taj iznos je pao jer je pala i porezna snaga Hrvatske te je iznosio 5.57%. Nadalje, 1889. godine uračunat je i prinos Krajine te je postotak iznosio 7.93%. Od te godine Mađari nisu računali cijeli prihod poreza kao sa Austrijom za temelj financijske nagodbe te se je samim time promijenio i razmjjer doprinosa. Mađari su priznali da je taj iznos ipak prevelik za Hrvatsku jer je zemlja zapuštena i neobrađena. Hrvatska ne bi mogla podmiriti te troškove i zbog toga su „slavosrbi“ predali Mađarima da upravljaju dohodcima te su Mađari u Zagreb slali 44%, a za sebe zadržavali 56% za pokriće zajedničkih troškova. Obzirom da su Mađari bez ičije kontrole upravljali tim dohodcima oni su prikazivali da tih 56% ne može ipak pokriti zajedničke troškove te su oni tvrdili da oni namiruju taj manjak i faktički uzdržavaju Hrvatsku.¹²⁷

Danas se opet radi o obnovi financijske nagodbe. Mađari žele urediti svoje odnose sa Hrvatskom, ali na svoju ruku. Hrvatski „otačbenici“, a u zadnje vrijeme najviše dr. Frank dokazali su da Hrvatska sa 56% svojih dohodaka podmiruje i više od 7.93% zajedničkih troškova. Također, Hrvatska je prema prvobitnoj nagodbi zaslužila da upravlja svojim vlastitim dohodcima. Ostaje za vidjeti hoće li hrvatski kraljevski odbor (koji se tek mora odabrati) te dokaze uvažiti. Ove godine se nagodba neće obnavljati pa je zbog toga u Pešti predložen provizorij kao i u Beču. S tom prigodom Mađari su istaknuli da u odnosu sa Hrvatskom želje samovolju kako bi mogli raditi što god požele.¹²⁸

Ministar Jozipović oštro se podnio prema opozicijskim zastupnicima i naglasio je kako je postojeći odnos koristan Mađarskoj. Kad god je opozicija navaljivala na Hrvatsku u ime jedinstva države nitko se nije dignuo prosvjedovati kako bi obranio nagodbu. Jozipović je pak već u dvije prigode istaknuo koliku je Hrvatska žrtvu podnijela jer je ušla u zajednicu sa Mađarima. Ipak on tu žrtvu ne želi osuditi kako bi si očuvao mjesto u ministarstvu. Autor tvrdi da u Banovini ne postoji Hrvat koji bi se zbog ponosa odrekao udobne fotelje. To još nitko učinio nije.¹²⁹ Jozipoviću mađarski ministri imaju pravo odgovoriti da su zastupnici zaduženi da brane volju naroda, a ne vlada i

¹²⁷ *Novi vjek*, 1897., br. 9.

¹²⁸ *Novi vjek*, 1897., br. 9.

¹²⁹ *Novi vjek*, 1897., br. 9.

ministarstvo. Zato bi on trebao ušutjeti, a zastupnici se ustati i progovoriti premda to po autoru još nećemo dočekati.¹³⁰

Narodna stranka je postavila neke gospodarske uvjete mađarskoj vladi i pokazala im je koje nepravde Hrvati trpe iako postoji nagodba koja se krši. Monarhija se treba preustrojiti, a ne smije se zaobići Hrvatska. Austrija i Mađarska Hrvatsku hoće zbog primorja. Oni bi mogli dobiti primorje kada bi hrvatski zastupnici u carevinskom vijeću preuzeli tu žrtvu za ljubav „Slovjenstva“. Sada je trenutak da Hrvati se sporazume i sada je trenutak da dođe do ujedinjenja Dalmacije i Hrvatske.¹³¹

U talijanskim novinama *la Nuova Antologia* izašao je članak o Trojnom savezu u kojem pisac g. Frasseti je objavio list pokojnog ministra vanjskih poslova generala Robilanta iz kojeg se može zaključiti da je on zbog interesa Italije bio protiv Trojnog saveza. Njemačke novine osudile su Italiju te joj prigovaraju zbog nelojalnosti. Talijanski se pak listovi pokušavaju opravdati te novi broj *Nuove Antologie* donosi novo pismo bivšeg Robilantova podtajnika u ministarstvu vanjskih poslova Capellia kojim on želi pokazati da je Robilant bio zanesen idejom Trojnog saveza. Također želi pokazati da mu je Bismarck pokušavao pomoći oko sporazuma s Engleskom za očuvanje talijanskog upliva na Sredozemnom moru. Pitanje je hoće li posjet austro-mađarskog ministra Goluhovskog talijanskom kralju u Monzu razriješiti odnose koje je Robilantovo pismo prouzrokovalo. Njemačke novine ipak su još ljube zbog događaja u Darmstadu. Ruski car sa svojom je suprugom otišao u posjetu njenoj domovini. Badenski vojvoda Fridrih se najavio da će ga posjetiti, međutim ruski car mu je uzvratio da ga nema kad primiti što se smatra velikom uvredom. Stoga ga Nijemci tješe. Fridrih je zaslužan za ostvarenje njemačkoga carstva te mu Nijemci obećaju zadovoljštinu. Pitanje je zašto mladi ruski car nije primio badenskog vojvodu isto kao što je i pitanje zašto nije primio Nikolu crnogorskog (jedinog pravog prijatelja svog oca) o čemu europske novine ni ne pišu. Španjolci su izradili plan autonomije za Kubu s kojim bi i Hrvatska bila sretnija negoli sa ovom nagodbom s Mađarima. Kubanci ipak ne žele imati veze sa Španjalcima jer su ih tlačili i zbog toga Kubanci ustraju u borbi do konačne neovisnosti. Na Kreti se pojavio novi kandidat za mjesto guvernera, a to je Nijemac Schaefer (poslije Nume Droza). Ipak za to mjesto ističe se Jozip Battenber, zet crnogorskog kneza Nikole. Što se tiče autonomije o tome

¹³⁰ *Novi vek*, 1897., br. 9.

¹³¹ *Novi vek*, 1897., br. 9.

se još ništa ne spominje sve dok se vlasti ne slože. U Srbiji je i Šimićeva vlada dala ostavku te se nijedna vlada ne može dugo održati. Imenovano je neutralno ministarstvo pod Vladanom Gjorgjevićem.¹³²

Mali Viestnik govori o naknadnim izborima u ispražnjenim kotarima za dalmatinski sabor. Izvršni odbor Stranke prava odlučio je da će se Stranka prava boriti u dva kotara, u vanjskim općinama Šibenika i Dubrovnika. Izvršni odbor stranke stoga poziva sve pristaše pravaških načela da izaberu poznate pristaše Stranke prava kako bi stranka ostvarila pobjedu. Predsjednik stranke don Juraj Biankini i tajnik Dr. Ante Tresić Pavičić pozvani su na sjednicu u Split kako bi raspravljali o kandidaturama i proglasili kandidate u dotičnim kotarima obzirom da to nije posao izvršnog odbora. Zajedno s njima pozvano je još desetero članova Stranke prava koji čine vrhovni izborni odbor. Ukoliko se vrhovni izborni odbor ne sastane, onda će izvršni odbor proglasiti sam kandidate.¹³³

5.10 Deseti broj lista *Novi vek*

Članak *Makarska* govori o Makarskoj u kojoj se svaka nova pojava odmah pretvara u važno pitanje. Nakon što je Stranka prava osnovana u Dalmaciji, Narodnoj stranci pala je popularnost. Narodna stranka sada nekako ide prema rasulu. Njena zadnja parola glasila je da moraju imati sve općine u pokrajini. U zadnje vrijeme na izborima u pokrajini dogodile su se razne nepodopštine o kojima se je dosta govorilo. O makarskim izborima govorilo je se u svim novinama te je to čak postalo javno pitanje. Makarska je bila bedem narodne misli koji su podignuli preporoditelji. Međutim nakon Pavlinovićeve smrti oni koji su zvali njegovim učenicima i pristašama počeli su rušiti ono što su oni gradili te je tako Narodna stranka pokazala da joj fali empatije i prema njenim začetnicima. U Makarskoj je tokom zadnjih izbora za pokrajinski sabor raspuštena općina pod izlikom loše uprave. Izbori su bili obavljani uz nasilje i bezakonje. Kako su na kraju završili izbori zna se kao što se i zna da se je s tim izborima Narodna stranka ogriješila o hrvatstvo te je na vidjelo izbila izborna sramota.¹³⁴ Cijelo to vrijeme Makarskom je upravljao politički činovnik iako se je

¹³² *Novi vek*, 1897., br. 9.

¹³³ *Novi vek*, 1897., br. 9.

¹³⁴ *Novi vek*, 1897., br. 10.

kroz šest tjedana od raspusta trebao izabrati novi. Općinski izbori ovog puta u Makarskoj su bili ukinuti. Vlada ih je ukinula i odredili su da će izborima od sad predsjedavati politički povjerenik. To je dokaz da ljudi koji su do sada vodili izbore ne daju garanciju da će ti isti izbori biti zakonito obavljani. Na kraju, makarsko pitanje još nije riješeno unatoč zakonu te se njegovo rješenje tek očekuje. Može se reći da je makarsko pitanje zapravo žalosni prikaz današnjice.¹³⁵

Politička Kronaka (Split, 23. studenog 1897.) govori o tome kako Hrvate još uvijek boli pitanje Rijeke. Rijeka je otrgnuta Hrvatskoj, ali teško će se spojiti sa drugom državom jer ona pripada Hrvatskoj. Hrvatska je morala iseliti iz Rijeke. Ipak, Rijeci su njena prava netaknuta, zajamčena je potpuna autonomija. Rijeka, dakle ima municipalni statut kojeg se mora pridržavati gradski magistrat. Sve su školske i sudbene oblasti neovisne od mađarskih. Što se tiče zakonodavnih i upravnih poslova Rijeke uskladiti će se ugarski sabor, hrvatski sabor i grad Rijeka. Prema nagodbi Rijeka bi trebala slati jednog zastupnika u ugarski sabor te dva u hrvatski sabor. Rijeka ne šalje svoja dva zastupnika u hrvatski sabor, ali ga šalje u ugarski. Ban nema sredstva da magistrata prisili na to.¹³⁶

Regnikolarne deputacije Ugarske, Hrvatske i Rijeke nisu se mogle složiti tko će imati upravnu i zakonodavnu vlast u Rijeci. Dok god je to pitanje neriješeno središnja ugarska vlada vršit će tu dužnost koja obuhvaća financijske, gospodarske i prometne grane. Mađari misle da bi Rijeci trebali ukinuti neka prava te prava Hrvatske. Trideset godina pokušavaju riječki „otačbenici“ dokazati Riječanima da je njima mjesto uz Hrvatsku. Međutim oni, zavedeni talijanizmom odbijaju pozive hrvatske vlade da izaberu dva zastupnika za hrvatski sabor. Mržnju prema Hrvatima gojila je mađarska vlada jer je smatrala da joj to ide na korist. Kada su shvatili da je mržnja dosegla vrhunac, odlučili su Rijeku skroz spojiti s Mađarskom na način da su uveli nove mađarske sudbene zakone. Obzirom da je riječka sudbena vlast autonomna, to vrijeđa njenu autonomiju a i uvođenje novih zakona bez pristanka hrvatskog sabora protivno je nagodbi. Također i uvođenje zakona na hrvatski teritorij putem ministarskih naredbi protivno je zakonu koji se tiče nezavisnosti kraljevine Ugarske i Hrvatske. Prema tom zakonu ne smije se u Ugarskoj ni u Hrvatskoj vladati naredbama već samo ustavnim zakonom. Tom udaru na autonomiju pokušali su se i Riječani oduprijeti, a

¹³⁵ *Novi vijek*, 1897., br. 10.

¹³⁶ *Novi vijek*, 1897., br. 10.

Hrvati su im pod vodstvom Erazma Barčića odlučili pomoći te su u zadnjim izborima pobijedili unioniste. Međutim to Mađare ipak nije odvrátilo od njihove namjere.¹³⁷

U Pešti je sazvan sastanak na koji su bili pozvani i načelnik Rijeke i izaslanik hrvatskoga bana. Načelnik je bio protiv, dok je izaslanik bana Khuena Hedervarya rekao da nema ništa protiv toga da se na riječki teritorij uvedu zakoni, ali ne kao zakoni već kao naredba. Načelnik je kada se je vratio iz Pešte sazvaio sastanak te im priopćio vijest. Većina vijećnika i načelnik dali su ostavku. Nakon toga uprava je bila povjerena jednom unionistu. „*Nu da je ljubav riečke autonomije bila u toj gospodi jača od mržnje na rođenu majku Hrvatsku, čiji su izrodjeni sinovi, te da su poprimili na vrijeme predlog Valušnika i urekli izbore za hrvatski sabor, danas bi na Rieci stvari stanovito stale bolje.*“ U Monarhiji se radi na preustrojstvu, a o čemu je riječ znati će zastupnici na carevinskom vijeću. Ako žele narodu bolje oni će na tom vijeću ustrajati na oživotvorenju hrvatskog državnog prava. Tomu se ipak opiru i Nijemci i Mađari, međutim sila naroda koji je složan trebala bi pobijediti. Prema nagodbi je zajamčeno sjedinjenje Dalmacije i Hrvatske, a tomu se nadaju i Mađari jer misle da će od toga imati koristi. Isto tako plaši ih i buđenje hrvatske nacionalne svijesti.¹³⁸

Delegacije u Beču počele su običnim prijestolnim govorom i govorom ministra vanjskih poslova o vanjskoj politici. Iz sukoba na Istoku nije počeo europski rat čega su se pribojavali. Odnosi između vlasti su iskreni, ali svejedno nemaju povjerenja jedni u druge te se zbog toga naoružavaju. Za Hrvate u delegacijama najvažniji je proračun za Bosnu i Hercegovinu. Da ima pravde taj proračun bi samo Hrvati raspravljali jer bi Hrvatska bila slobodna i jedinstvena. Iz proračuna za špijunažu ide 80 000 forinti više nego u Cislajtaniji, 279 500 forinti ide za bogoštovne svrhe, za vojnike ide 1 970 000 forinti, za bečku izložbu odvojit će se 50 000 forinti... Sav ovaj novac dolazi od naroda.¹³⁹

Na Kubi će se proglasiti autonomija. Ustanici su oružjem prisilili Španjolsku da im da slobodu. Više je na to utjecao pritisak Sjedinjenih država. Ovo je veliki korak naprijed za sve jer je ovo prvo oslobođenje potlačenih. Vidimo primjer kako su se Amerikanci zauzeli za svoje zemljake. Međutim postavlja se pitanje što je Europa učinila za manje narode da im pomogne u oslobođenju

¹³⁷ *Novi vek*, 1897., br. 10.

¹³⁸ *Novi vek*, 1897., br. 10.

¹³⁹ *Novi vek*, 1897., br. 10.

iz ropstva. U Armeniji je i dalje alarmantno stanje. Turska i Grčka su sklopile mir nakon rata koji je izazvala europska diplomacija, a sve posljedice zbog rata snosi sama Grčka. Kreta je i dalje bez autonomije, a to će dobiti tek onda kada prestane natezanje europskih vlasti. To pitanje autonomije povjereno je poslanicima vlasti u Carigradu. Mladi ruski car Nikola II. želi ponovno uvesti zakone i liberalne nazore svoga djeda Aleksandra II. Napreduje se i na humanitarnom polju. Za kraj, autor nam govori da je svaki korak pred nama ispunjen krvlju te pun gorkih suza.¹⁴⁰

Mali viestnik donosi pismo kojim se predsjednik Stranke prava don Jure Biankini i tajnik Ante Tresić Pavičić obraćaju pristašama stranke. U tom pismu govore o ustrojenju mjesnih zborova koji trebaju upravljat radom stranke u nekom mjestu. To je glavni uvjet kako bi stranka mogla napredovati. Također važno je riješiti i ustroj mjesnog odbora te se on mora sastojati od predsjednika, potpredsjednika, tajnika i blagajnika. Oni su primorani izvještavati izvršni odbor stranke o svom radu te o stanju mjesnog zbora. Na kraju pisma ponavljaju da je od velike važnosti da se što prije ustroji mjesni zbor.¹⁴¹

5.11 Jedanaesti i dvanaesti broj lista *Novi viek*

Rane otačbine s podnaslovom *Politika Mrvica* govori o Mažuraniću kojega smatra dobrim političarom, ali lošim „otačbenikom“ jer je ponizio narod, smetnuo je s uma dostojanstvo naroda promjenama strane između Pešte i Beča. Kod njega je poznata politika prosjačenja.¹⁴² Izgubljeno je Međimurje, Rijeka, a svakim danom gubi se sve više prava te narod pada u sve veće siromaštvo. Obzoraši su se prije nazivali narodnjacima, a u Dalmaciji i dalje nose naziv narodnjaci. Oni pripovijedaju o slavenstvu, jugoslavenstvu i srbohrvatstvu te „politici oportuniteta“. Obzoraši teže za vladom dok narodnjaci su na vladi i prema tomu jednaki su Mađarima. Protiv „politike oportuniteta“ našla se „politika radikalizma“ odnosno politika narodne slobode i samostalnosti. Njeni začetnici su dr. Ante Starčević i Eugen Kvaternik (simboli hrvatskog ponosa). Oni su se

¹⁴⁰ *Novi viek*, 1897., br. 10.

¹⁴¹ *Novi viek*, 1897., br. 10.

¹⁴² *Novi viek*, 1897., br. 11-12.

borili za istu ideju za koju su se borili Zrinski i Frankopan, a to je Hrvatska Hrvatom. Za njih ne postoji drugo pravo osim onog hrvatskog te nijedno drugo ime osim hrvatskog.¹⁴³

Biskup Strossmayer je zaslužan za jugoslavenstvo. Međutim, on ga nije mogao oživiti. Autor smatra da bi to bilo jedno od najljepših djela da je se on ograničio na hrvatstvo. Mihovil Pavlinović vodio se Starčevićevim idejama, a li ga je grdio jer je Starčević grdio Strossmajera. Bio je solidaran s narodom, a zbog ljubavi prema domovini jako sličan Starčeviću. Uspješno je nametnuo dalmatinskim narodnjacima (obzorašima) starčevićanski program. Na svojoj zastavi nosili su program čistog hrvatstva, ali su u svakoj prilici tlačili ideju čistog hrvatstva. Ipak, važno je naglasiti da je i među dalmatinskim oportunistima ipak bilo i nekoliko „otačbenika“. Ne bi se smjelo Klaića, Nadila, Ljubića, Pavlinovića i ostale kriviti zato što odmah nisu propovijedali pravaška načela jer oni su zaslužni što se je narod probudio, oni su narod otrgnuli od njihovih tlačitelja. Zbog toga su se ispočetka trebali okrenuti „politici oportuniteta“. Na taj način branili su sebe i narod.¹⁴⁴ Narodnjaci su tu politiku naučili od današnjih obzoraša koji ju pripovijedaju ne za dobro „otačbine“ već za svoje vlastito dobro.¹⁴⁵

Kada su vlasti u Beču uvidjeli da se Dalmacija budi, da i Dalmacija teži za jedinstvom sa Hrvatskom, zaveli su narodnjake pustim obećanjima kako bi ih iskoristili za svoje svrhe. Nakon toga oni više uspjeha kao stranka nisu imali. Nisu čak uspjeli spriječiti zakone koji su narod bacili u još veću patnju nego prije (npr. vinska klauzula). Beč je trebao narodnu stranku kako na vlast ne bi došli pravaši jer su pravaši težili tomu da se Monarhija preustroji. Zbog toga su oni narodnjacima davali lažna obećanja, a narodnjaci su dalje tim obećanjima zavaravali narod. Junaci narodne borbe su preminuli, a ovi koji su ostali gledali su samo svoju korist. Narodnjaci svojom politikom „prosjakanja mrvica“ na kraju nisu postigli ništa. Što bi manje obećanja vlada ispunila, oni bi sve pokorniji bili prema vladi, a sve drskiji prema narodu. Kada se je u dalmatinskom saboru raspravljalo o srpsko-hrvatskom jeziku, šestorica zastupnika Narodne stranke su istupila jer su smatrali ako ostanu u klubu Narodne stranke ne mogu se smatrati Hrvatima. Kada su uvidjeli da Stranka prava svakim danom sve više jača, proglasili su se pravašima te je tako Stranka prava dobila šestoricu zastupnika u dalmatinskom saboru iako ih nije birala što je bio veliki uspjeh za

¹⁴³ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

¹⁴⁴ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

¹⁴⁵ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

stranku.¹⁴⁶ Hrvatski narod i onda kada je zgažen i ponižen je jak i treba ga se bojati. Navikao je trpjeti nepravdu, ali nikada nije izgubio čast i ponos te ga se zbog toga svi političari „mrvica“ boje. Pravaši imaju zadatak da osvijeste narod i pripreme ga na borbu protiv takvih političara. Zbog toga Tresić na kraju ovoga članka poziva „otačbenike“ da što prije organiziraju stranku prava i krenu u borbu.¹⁴⁷

U zadnjoj *Politčkoj Kronaci* iz 1897. godine (Split, 13. prosinca) govori se o prividnom miru koji vlada u Austro-Ugarskoj Monarhiji gdje je na prijedlog Sadowa nastao ovaj dualistički ustroj koji je išao u korist i Austrijancima i Mađarima, a na štetu svima ostalima u monarhiji. Među Slavenima (Hrvati, Česi i Poljaci) počele su se širiti ideje narodne slobode koje je Austrija pokušavala iskorijeniti tzv. politikom mrvica. To se najviše vidi u Poljskoj. Česi se još uvijek moraju boriti za svoj jezik. Poljaci teže za restauracijom svoje kraljevine o čemu progovaraju sva poljska književna djela. Prvotno se iz poljske književnosti širila mržnja prema Rusiji koju su smatrali najvećom protivnicom njihove kraljevine. Zato su se okrenuli Austriji jer su mislili da je ona manje pogubna za njih, ali Austrija je ukinula zadnji ostatak poljske slobode kada je ukinula Krakowsku samovladu. Kad su primijetili da se Rusi ponašaju bratski prema njima okrenuli su se Rusiji. Kada je mladi ruski car došao u njihovu staru prijestolnicu plemstvo mu je pripremio veličanstveni doček. Kada su to uvidjeli Austrijanci krenuli su se i oni prijateljski ponašati prema Poljacima i tako je krenula borba između Austrije i Rusije u iskazivanju srdačnosti naspram Poljske. Njihovo približavanje prema Rusima dovelo je i do njihovog približavanja Česima i ostalim Slavenima.¹⁴⁸

Badeni je izdao poznate jezične naredbe za Češku (to je bio dokaz prijateljstva Poljske prema Češkoj). U toj „mrvici“ Nijemci su u vidjeli smrt za svoj povlašteni položaj i zbog toga su željeli poništiti tu naredbu. Međutim odustali su od toga. Badeni je za ovu „mrvicu“ zahtijevao od Čeha i ostalih Slavena potporu protiv navale njemačke opozicije. Slaveni su svakako to smatrali svojom dužnošću samo kako bi naprkosili Nijemcima. Nesreća za grofa Badenia bila ta što je se trebala obnoviti financijska nagodba između Austrije i Ugarske, a u tom im je trebala pomoć Slavena. Zbog toga im je i pružio tu „mrvicu“ jer je bio uvjeren da će imati razloga tužiti se na nagodbu, ali da će ih ta „mrvica“ umiriti. Uvjeren je bio da će Nijemci popustiti kada doznaju za pravu namjeru, a to je izigrati Slavene. Međutim došlo je do sukoba između grofa Badenija i Nijemaca. Na kraju

¹⁴⁶ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

¹⁴⁷ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

¹⁴⁸ *Novi vek*, 1897., br. 11-12.

je Badenio podnio ostavku. Nova vlada bila je primorana ukloniti jezične naredbe kako bi odobrovoljili Nijemce.¹⁴⁹ U saboru je predložena zakonska osnova prema kojoj bi Ugarska trebala sama urediti svoje financijske stvari. U cijeloj zavrzlami koja se dogodila u carevinskom vijeću, Hrvati nisu odigrali veliku ulogu. Kao i ostali Slaveni podupirali su vladu da izvede provizorij. Ostaje pitanje hoće li zastupnici osam županije što učiniti.¹⁵⁰

¹⁴⁹ *Novi vjek*, 1897., br. 11-12.

¹⁵⁰ *Novi vjek*, 1897., br. 11-12.

6. ZAKLJUČAK

List *Novi vek* donio je na tadašnju scenu nešto novo jer je bio list za književnost, znanost i politiku dok nijedan drugi list nije obrađivao sve te teme. Glavni urednik bio mu je Ante Tresić Pavičić. Ante Tresić Pavičić rođen je na Hvaru 1867. godine. Studij je završio u Beču. Bio je pripadnik uglednih hrvatskih intelektualaca. Zanosio se pravima hrvatskog naroda što možemo primijetiti u njegovim pjesmama i dramama koje su ispunjene povijesno-domoljubnim motivima. Međutim, nije se bavio samo književnošću već se uključio i aktivno u politiku. Još otprije bio je simpatizer pravaštva te im se na kraju i pridružio. Svoja politička mišljenja i stajališta iznosio je u listu *Novi vek*. Dosadašnja istraživanja zasnivala su se na istraživanju života Ante Tresić Pavičića te na listu *Novi vek*, a manje su se bavila samim političkim temama u istoimenom listu. List *Novi vek* kao što mu i sam naslov kaže težio je za nečim novim, težio je za promjenom. Glavno geslo pod kojim je *Novi vek* izlazio bilo je radikalnost i pravaštvo. *Novi vek* postigao je, kada je izašao 1897. godine, veliki uspjeh. Okupio je mnogobrojne književnike i samim time utjecao na razvoj novog razdoblja hrvatske književnosti. Pojava ovog lista bila je od velikog značaja za Dalmaciju jer su tada listovi većinom bili na talijanskom jeziku. Zbog financijskih razloga list je ugašen 1899. godine. Glavna tema lista bilo je pravaštvo, a glavni cilj poučavanje naroda. Ispočetka, gotovo svi suradnici pripadali su pravašima, ali kasnije su se priklonili nekim drugim ideologijama i strankama. Tresić je većinom pisao o važnijim političkim temama koje su u to vrijeme okupirale narod, propagirao je pravaštvo, pisao o odnosu sa Stjepanom Radićem te se osvrtao na njegov politički rad, također govorio je o odnosu sa Srbima te se je u nekim dijelovima dotaknuo i muslimana,... U *Ranama otačbine* zagovarao je patriotizam te kritizirao sve one koji se nisu zalagali za hrvatsko jedinstvo i hrvatsko pravo. Odbijao je ideje jugoslavenstva i gorljivo se je zalagao za samostalnu hrvatsku državu. Možemo zaključiti da su Tresićeve misli bile na neki način napredne za to vrijeme jer sve ono što je on na početku zagovarao je bilo ono što je Hrvatskoj zapravo bilo potrebno, a sve ono čega se bojao u odnosu sa Srbima se kasnije ostvarilo. Pred kraj svoga života na političkoj sceni Tresić više nije bio bitan te je samo mogao gledati kako se raspada država koju je on pomogao stvoriti.

7. LITERATURA

Matković, Stjepan, „Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva“, *Izabrani portreti pravaša*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011.

Pavlović, Cvijeta, „150. godišnjica rođenja Ante Tresića Pavičića“, u: *Croatica et Slavica Iadertina* Vol. 13/1, No. 13., 2017.

Petrinović, Ivo, *Politički život i nazori Ante Tresića Pavičića*. Književni krug, Split, 1997.

Tresić Pavičić, Ante, *Biografija*, Ostavština Ante Tresića Pavičića u Povijesnom arhivu u Splitu.

Tresić Pavičić, Ante, *Dnevnici*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R. 4952, svezak 8, 1938.

Tresić Pavičić Ante, *Novi vjek: list za književnost, znanost i politiku*. Split. (1-12), 1897.

Vučetić, Šime, *O Anti Tresiću Pavičiću*, Mogućnosti, Split, 7, 1962.

Internetski izvori:

Cánovas del Castillo, Antonio. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

Pristupljeno 7. 7. 2023. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=10670>

Tresić Pavičić, Ante. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 22. 6. 2023. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62193>

Novine:

Jadran, 1903., br. 5.

Jadran, 1903. br. 13.

Jadran, 1903. br. 16.

Hrvatska, br. 5-10, 7.-12. siječnja 1901.

Hrvatska, br. 101, 1891.

Mlada Hrvatska, br. 2, 15. VII. 1894.

SAŽETAK

Ante Tresić Pavičić hrvatski je književnik i političar. Rano se počeo baviti politikom i književnošću, već na početku studentskih dana. Godine 1897. osniva list *Novi vek* kojemu ujedno postaje i glavni urednik. Svrha lista je poučna s naglaskom na patriotizmu kako bi se u hrvatskom narodu ojačale želje za slobodom i jedinstvom. Glavno geslo pod kojim je *Novi vek* izlazio bilo je radikalnost i pravaštvo. Osim politikom, važno je naglasiti da se list još bavio književnošću i znanošću. U listu su bili tiskani brojni književni radovi. Teme koje su se prožimale u listu imale su zadaću poučavanja naroda. List prestaje izlaziti 1899. godine zbog financijskih razloga kada dolazi i do razlaza između Tresića i Čiste stranke prava, ali Tresićevo političko i književno djelovanje se nastavlja.

Ključne riječi: novine, pravaštvo, radikalizam, *Novi vek*, patriotizam, politika, jedinstvo

SUMMARY

Ante Tresić Pavičić is a Croatian writer and politician. He started engaging in politics and literature early on, at the beginning of his student days. In 1897, he founded the newspaper *Novi vjek*, of which he also became the editor-in-chief. The purpose of the paper is educational with an emphasis on patriotism in order to strengthen the desire for freedom and unity among the Croatian people. The main slogan under which *Novi vjek* was published was radicalism and conservatism. In addition to politics, it is important to emphasize that the paper also dealt with literature and science. Numerous literary works were printed in the newspaper. The topics that permeated the paper had the task of educating the people. The paper stopped being published in 1899 due to financial reasons, when there was a split between Tresić and the Čista stranka prava, but Tresić's political and literary activities continued.

Key words: newspaper, conservatism, radicalism, *Novi vjek*, patriotism, politics, unity

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - **podcrtajte odgovarajuće**)

Student/ica: MATEA NASIĆ

Naslov rada: POLITIČKE TEME U LISTU „NOVI VIEK“ (1884. GODINA)

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
prof. dr. sc. MARKO TROGRLIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. ALEKSANDAR JAKIĆ
prof. dr. sc. MLADENKO DOMAZET

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 20. 9. 2023.

Potpis studenta/studentice: Matea Nasić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MATEA NASIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice POVIJESTI HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 20.9.2023.

Potpis

Matea Nasić